

panorama
Stevilka 28
Kranj
18. julija 1964

NA 6. STRANI NADALJUJEMO Z OBJAVLJANJEM PO-
TOPIISA V BOLIVIJSKE ANDE, KAMOR JE V JUNIJU
LETOS ODŠLA PRVA JUGOSLOVANSKA EKSPEDICI-
JA »ANDI 1964«. POSEBEJ ZA »PANORAMO« NAM S
POTI SPROTI PIŠE DR. IVO VALIČ

DVE RAZGLEDNICI ZA VROČE DNI — Počitek v senci ob jezeru na Bledu (zgoraj)
— Ribolov v Bohinju

Von Braun
sega po zvezdah

Do leta 1970 še poskusi s Saturn V

8. nadaljevanje in konec

Wernher von Braun živi in dela za dan, ko bodo z raketo, ki jo je ustvaril on s svojimi sodelavci, trije ameriški astronomi nastopili najdrznejše potovanje v zgodovini človeštva: polet na mesec. 380.000 kilometrov tja — 380.000 kilometrov nazaj skozi neskončno, nepoznano vesolje, ki obdaja našo zemljo.

Ko bo napočil ta veliki dan, bodo vse von Braunove nade odvisne od enega moža, ki je že od leta 1940 njegov najžejši sodelavec:

Dr. Kurt Debus.

Debus je odgovoren za start rakete. Ena napaka, in ...

Ko bo napočil dan najdrznejšega podjetja doslej, se bo zgodilo tole: Leta raziskav in planiranja, konstruiranja in preizkušanja so mimo. Minili so meseci pričakovanja in izgradnje rakete. Približale so se ure poslednjih priprav. Ekipe, ki je odgovorna za izstrelitev, šteje minute — in kmalu tudi že sekunde.

Trije v kapsuli

Prišli so iz obalnih mestec Floride, iz Cap Canaverala, Titusvillia, Eau Gallie, Melbournea, Cocoa Beacha in Palm Baya. Zbrali so se na kompleksu 39, na otoku Merritt. To je prizorišče, na katerem se bo odigrala najzburljivše predstava v človekovi zgodovini.

Se enkrat se povzpnejo možje v belih čeladah z dvigali na izstrelilni stolp, do različnih platform, vsak na svoje mesto. Se enkrat skrbno prekontrolirajo vse stike in dovode.

Nič ne sme odpovedati.

Nič ne sme spodleteti.

Ta projekt je požrl milijarde dolarjev. Če odpove sedaj ena sama žičica, ki je morda stala 30 centov, bi bilo vse zaman.

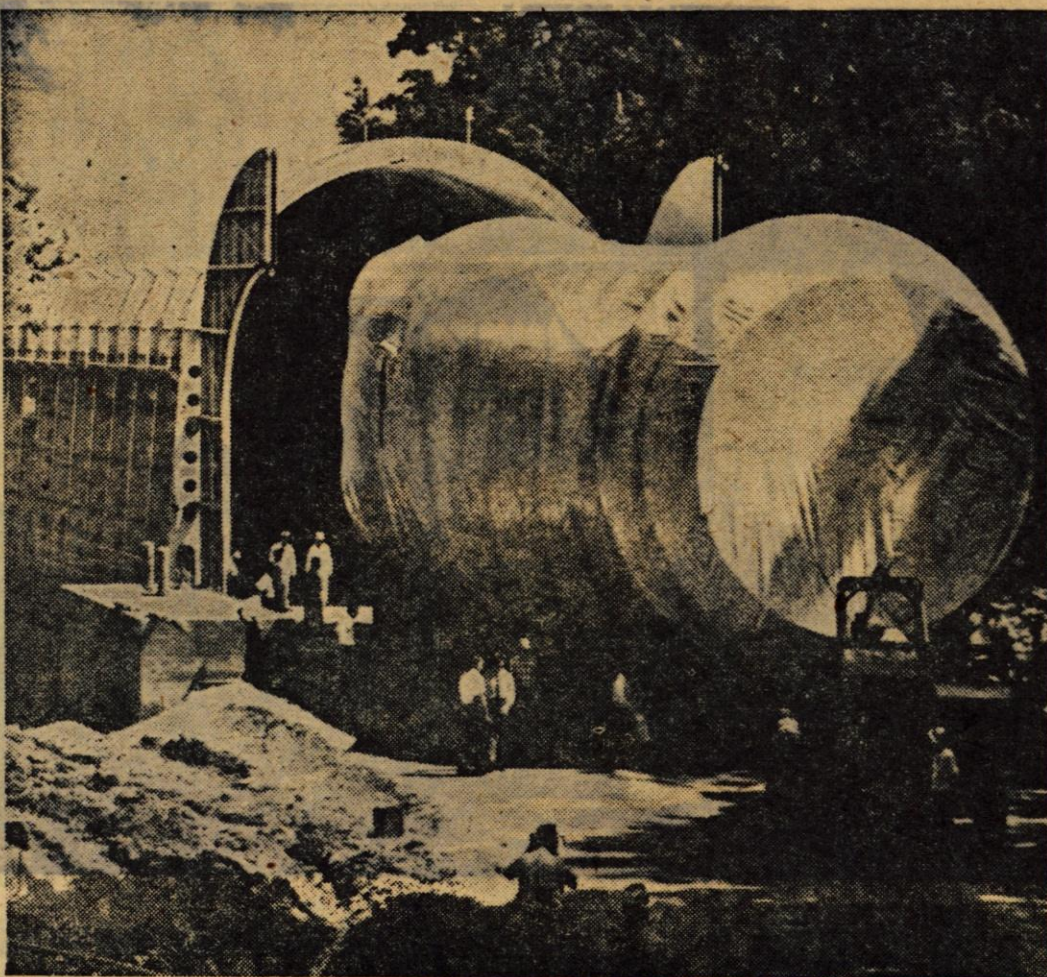
Trije možje se bodo nekaj minut zatem povzpeli z dvigalom na sam vrh stolpa, kjer bodo vstopili v kapsulo, ki jih bo popeljala v pustolovščino, kakršne še ni izkusil noben človek.

Raketa in izstrelilni stolp se rahlo majeta v vetru, ki veje z Atlantika. Raketa Saturn V dosega skupno z vesoljsko ladjo Apolo višino 110 metrov in tehta 3000 ton.

Člani izstrelilne ekipe zapustijo stolp. Del moštva se umakne v železobetonski bunker, ki je zgrajen sto metrov od izstrelišča. Ostali morajo zapustiti bližino rakete. »Countdown« — šteje pred izstrelitvijo se prične.

Manjka še točno 60 sekund. Pritisnejo prve gumbje. Možje v bunkerju z Dr. Debusom na čelu čutijo, da jim srca hitreje utripajo. Že večkrat so bili priča startu rakete, vendar ni bilo še nikoli tako napeto.

»Stirideset ...«

Raketo bodo vkrcali na posebno ladjo, ki jo bo prepeljala iz Huntsvilla na Kap Kennedy.

Možje v kapsuli štejejo sekunde. Če bo vse po sreči, se bodo čez teden dni vrnili in poročali o svojih opazovanjih. To bo vsekakor najbolj senzacionalno poročilo, kar jih je bilo kdaj podanih.

»Dvajset ... deset ... devet ...«

Eden od mož je bolj živčen kot ostali.

»Osem ... sedem ...«

Ta mož je Dr. Debus, direktor Kap Kennedyja.

»Pet ...«

On odloča o startu. Še vedno se lahko premisli.

»Štiri ...«

»Ali sem zares na vse mislil?« se bo vprašal Dr. Debus.

»Tri ...«

»Kaj bom storil, če se zgodi kaj nepredvidenega?«

»Dve ...«

»Ali sem upošteval vse možnosti?«

»Ena ...«

Napetost doseže višek!

»Nič ...«; Cilj: mesec.

Vesoljsko pristanišče za raketo Saturn V

George C. Marshall Space Flight Center v Huntsvillu, katerega tehnični direktor je von Braun, je odgovoren za posamezne raketne stopnje in pogonske agregate težkih raket, kot npr. serije Saturn. Laboratorij za razvoj vesoljskih ladij vodi Dr. Robert Gilruth. Oba centra nam dobavljata na Kap Kennedy posamezne stopnje raket in ostale dele, katere mi sestavimo, izvršimo pa tudi zemeljska dela za preizkuševanje in start.

Dr. Debus si prižge novo cigareto z ogorkom pravkar pokajene.

»Na otoku Merritt se trenutno ukvarjamo z dvema nalogama. Pripravljamo vesoljsko pristanišče Saturna V in večjih raket. Na južnem delu zemljišča, ki meji na Kap Kennedy, nastajajo industrijske naprave, laboratoriji in upravno poslojše Kennedy Space Center. Nekaj kilometrov dalje proti severu gradimo izstrelilno bazo za Saturn V, ki jo tukaj poznamo pod imenom »Komplex 39.«

Najimpozantnejše bo seveda poslojše za sestavljanje raket. Večje bo od slavnega Pentagona v Washingtonu: 160 metrov široko, 160 metrov visoko in 220 metrov dolgo. To bo verjetno največja stavba na svetu.

V tej zgradbi bomo lahko hkrati montirali štiri rakete tipa Saturn V, ki bodo lahko stale pokonci. Izstrelišče samo sestavlja 140 metrov visok stolp s številnimi električnimi kablji ter dovodi goriva, ki so priključeni na posamezne stopnje rakete. Vsak od štirih delov stavbe lahko sprejme po en komplet stolp.

Po preizkušnji celotne rakete jo ogromen goseničar s stolpom in vesoljsko ladjo vred prepelje do izstrelišča, ki je kakšnih pet kilometrov vzhodno od montažne hale. Goseničar lahko odvede 8200 ton s hitrostjo 1,6 kilometra na uro.

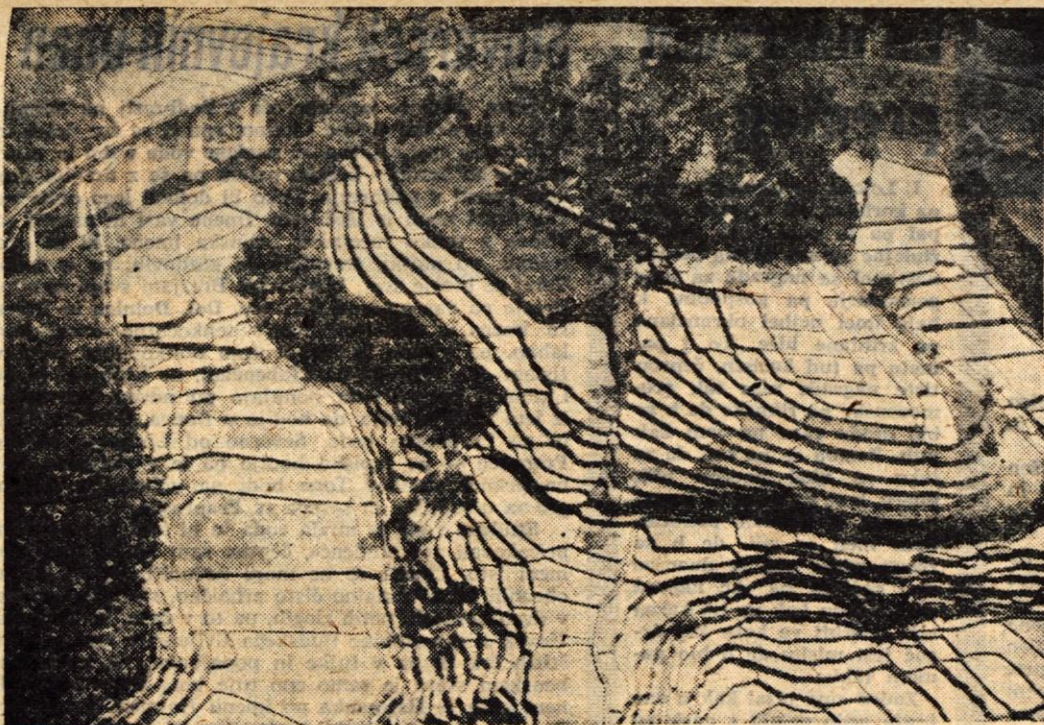
Pri načrtovanju so seveda upoštevali tudi sovražne naravne sile, saj je Florida hurikansko področje. Vse stavbe so tako zgrajene, da lahko kljubujejo vetru s hitrostjo do 230 kilometrov na uro. Če bi meteorologi javili, da se bliža hurikan, medtem ko bi bila raketa na izstrelilni rampi, bi jo vlačilec v 12 urah odpeljal nazaj v montažno halo. Tam je na varnem, kljub temu pa ostane pripravljena za izstrelitev.

Seveda stane razvoj in gradnja rakete ogromne vsote denarja, zato je jasno, da ne morejo planirati od danes na jutri, temveč za tri do pet let vnaprej. Že sedaj morajo predložiti predračun za sredstva, ki jih bodo rabili v letu 1969. Na leto porabijo okoli tri milijarde dolarjev. Vendar bi bila vsa sredstva zaman, če bi odpovedali ljudje, ki se ukvarjajo s tem kompliciranim mamutskim projektom.

Eisenhowerjeva vlada ni imela bogve kolikoz razumevanja za njihove napore, saj jim je ho-tela odobriti le 140 milijonov dolarjev. Pravi razcvet je raketna tehnika doživela pravzaprav šele za časa vlade Johna F. Kennedyja in njegovega naslednika Lyndona B. Johnsona.

Pri vsem tem pa von Braun ni kdove kako bogat, saj zasluži letno le okrog 16000 dolarjev. Za primerjavo naj povemo, da mu je privatna industrija ponujala 100.000 dolarjev letno. Von Braun seveda ni sprejel njihove ponudbe, ker je povsem predan svojim sanjam: poletu človeka v vesolje.

Prevedel: -jp

Mogočne riževe terase, ki hranijo tisoče domačinov

O Indonezijskih otokih danes zelo veliko pišemo in govorimo. Običaji in gospodarstvo njihovih ljudi razodevajo posebnosti starodavne kulture, ki se je upirala stoletjem silovitih sprememb. Moderna civilizacija je med večne riževe terase, ki dajejo deželni poseben poudarek, vsilila »moderne« zanimivosti. Brez riževih teras, ki rastejo kot ogromne stopnice iz dolin v nebo, bi dežela ne bila to, kar je.

Riž je glavno bogastvo teh otokov. Domnevajo, da obstoječi način obdelovanja riža izvira iz Kitajske, kjer pa ima korenine nekje v kameni dobi. Ostanke riža so našli v neolitskih vrčih na Kitajskem, ki datirajo verjetno iz konca tretjega tisočletja pr. n. št. Prav to pa je vzrok za domnevo, da so predniki Malajo-Polinezijcev prinesli umetnost obdelovanja riža s seboj, ko so zasedli arhipelag vzhodno od Indije. Prišli so iz Azije, in sicer v tretjem ali drugem tisočletju pr. n. št.

Riž uspeva na poljih, ki so največkrat na čistinah sredi gozdov ali pa na njivah, prekritih z vodo, ki jih imenujejo savahs. Zadnji način gojenja riža prevladuje predvsem na Javi in Baliu. Cestokrat so cela pobočja gričev preoblikovana v terase in polja, ki jih namakajo. Med njimi se prepletajo kanali, po katerih priteče voda pogosto tudi iz zelo oddaljenih krajev. Za točno razdelitev vode med posamezne kmete, ki jo določa zakon, skrbijo vaški sveti in za to določeni uslužbenci.

Delo na riževih poljih se začne z oranjem, ki ga opravijo z voli. Potem riž vsejejo na posebne grede, od koder ga pozneje presadijo na savahs. Možje, ki delajo na poljih, nosijo na glavi klobuke iz bambusovine, ki jim pravijo chapil. Vsi, moški in ženske, pa nosijo majhne nože, imenovane ani ani, s katerimi odrežejo vsako riževno stebelce posebej.

PRAZNIK ŽETVE

Žetev riža opravijo na posebno slavnosten način. To je zanje velik praznik. Žene na Javi oblečejo batik krila in potiskane bombažne bluze. (Batik je neke vrste barvanje, pri katerem vse tiste dele krila, ki naj obdržijo prvotno barvo, prevlečejo z rastopljenim voskom. Krilo nato pobarvajo in nazadnje prekuhajo v vodi. Tako odstranijo vosek.) Nežna riževa stebelca povežejo v snopiče, ki jih nato možje odnesejo do roba njive, kjer postavijo nenavadno simetrične kopice. Ko se riž osuši, ga zmlatijo v posebej za to postavljenih hišah. — gubug. Mlatijo običajno ženske. Pri delu uporabljajo velike lesene tolkače. Pleva, ki ostanejo, so glavna hrana za rbe, ki jih gojijo v kanalih in celo na riževih poljih samih.

Zrna, ki jih dobijo pri mlačvi, je treba prebrati. Pri tem delu je vedno vsa družina. Riževa polja so last posameznikov.

Se nekaj pridelujejo na indonezijskih otokih: kinin in kokosovo olje. Domačini posekajo cinchona drevo čisto pri korenini, olupijo deblo in iz lubja pridobivajo kinin. Kokosovo olje pa dobijo iz mesa, ki ga izrežejo iz oreha. Meso mora biti posušeno.

Najljubše opravilo Balijskega je priprava na festival. Tam, kjer nosijo Evropejke uhane, nosijo prebivalke teh otokov nekakšne zamaške iz posušenih palmovih listov ali iz bambusa. Za ta poseben okras je potrebna precej velika luknja,

zato jo napravijo že pri otroku. Ta potem z njim raste in se veča. Ob festivalskih priložnostih pa nosijo »zamaške« iz zlata.

LEGENDA O BOGU SIVI

Hinduizem na Baliu se močno meša s stari ljudskim elementi, animizmom, čaščenjem prednikov, kultom manj pomembnih krajevnih božanstev itd. Templjev je vsepovsod silno veliko. V navadnem, preprostem vaškem templju je meru, pagodi podoben stolp z več strehami, pokritimi s palmovimi listi. Tako kot njegovo ime, tudi oblika potrjuje, da je to simbol Mount Meruja, gore, ki pripada hindujski kozmologiji. Mount Meru se dviga v središču zemlje, na njegovem vrhu pa je prebivališče bogov. V meruju ni nobenih malikov. V skladu z njegovim simboličnim pomenom žive bogovi na vrhu meruja. Tako pravijo pripadniki te religije. Bogove predstavlja devet dragih kamnov, ki so shranjeni v votlini na osrednjem stebri; srednji kamen je za najvišjega boga Sivo, ostalih osem pa predstavlja osem drugih bogov, za katere mislijo, da vladajo osmim stranem sveta.

Vrata, ki peljejo na dvorišče, so podobna stolpu, razdeljenemu v dve polovici in niso nikoli zaprta. Tudi to je zanje simbol. Simbol vesoljne gore. Balijska legenda pripoveduje, da je bog Siva prenesel Mount Meru z Jave na Bali in ga razdelil na dve polovici ter ju postavil na zemljo. Polovici predstavljata dva najvišja vrhova na otoku, Gunung Batur in Gunung Agung.

Ob pomembnejših slavnostih uprizorijo plesalci pred templjem ples »Kechak«, ki ga imenujejo včasih tudi »drama opičjega plesa«. Plesa se udeležijo samo moški, ponoči, v plapolajočem odsevu svetilke, ki stoji sredi kroga čepečih plesalcev. Kechakovo zgodbo so povzeli po hindujskem epu Ramayana. Sito, ženo junaka Rame, je odpeljal demonski kralj Ravana. Opice so pomagale Rami, da je prišel na demonov otok in odkril Sito. Ples Kechak predstavlja na precej nejasen način bojne scene iz vojne med armada opic in demoni. Prvotno je bil to obred, namenjen zagovarjanju dobrih duhov in odganjanju zlih.

Privedila TONCI JALEN

Otoki preteklosti

Balijska v svečani opravi veže riževa stebila v snopiče

Historija o posebnem blagru

Za poseben blagor štejejo Butalci pivo. In je pivo resnično gostinski blagor, posebno v vročih dneh, in hladno mora biti pa sveže.

In seveda mora biti dovolj piva. Kajti ni nikakršen blagor, nego je izguba in zamera, če je turistov in dopustnikov več za šankom, kakor je steklenic v kleti.

Pa sta se namesto gostinskega blagra izguba in zamera primerila — tudi birtom v Butalah in se je reč zgodila tako:

»Pri počasnem natakarkju« so imeli otvoritev sezone, inozemskih turistov dosti, vsak turist lačen in žejen za tri. Čas je bil južine in so sedli za popackane prte in so čakali in čakali. Natakarkji pa so stali v mračni kleti in sukali in gledali sod s pivom in od katere koli strani so potrkali nanj, pristavljenega piva ni hotelo biti več in ga je bilo premalo in bi bila izguba in zamera, tako malo ga postaviti na mizo pred petične može, kakršni so inozemski turisti.

Pa je v klet prišel pošlovodja priganjat natakarkje, kajti je razumel nemško in mu ni bilo všeč, kar je slišal godrnjati čakajoče goste.

Natakarkji so mu potožili svojo stisko.

Se popraska poslovodja: »Kaj, če bi prilili vode?«

Odgovorijo natakarkji: »Se bo poznalo!«

Reče poslovodja: »Kakršna je voda! V Savi teče že lep čas čisto rjava — iz nobene greznice ni voda bolj podobna pivu — tiste načofajet v sod, da bo poln!«
Poslovodja je iz kleti zopet stopil k turistom in jih potolažil: »Nur ein Moment, tačas kar poračunajmo, da se ne boste potlej mudili z računom!«

Natakarkji pa so ubogali, sod so zvalili k Savi, tam so lepo počenili in potunkali odprti sod v vodo. Pa jim je čofotala vanj rjava voda savska iznad odprtega jezua v Mostah, in jim je čofotala tako rada in obilno, da jim je iz sode izplaknila še tisti pljunek piva, kolikor ga je bilo notri. Potem so kakor vihra hiteli v restavracijo in postavili polne vrčke pred turiste na mizo: »Bier, bitte!«

Turisti pa so rekli: »Nein, nein, tako žejni pa še nismo, da bi pili lužo!«

In so zahtevali denar nazaj in šli drugam.

En nasramn predlog

U Lok sa spet ena pametna pa koristna reč s pozabe skopal pa ja poskušaja spet u žulejne spraut. Z ena beseda naštimal sa nagrade za tiste gospodarje pa gospodine k baja imel nejbjel okranclane pa zrihtane hiše. To j pametn pa tud koristn, čeprou tiste nagrade nisa tak gromozanske pa filmske de b se blo uredn zane na vem kak pult. Zastop se pa tud de za taku ni nkal posebn ulik dnara, k se ga more za transparente u Lublan ponucat. Sam men se zdi, de b se zraun usega tud še dnar za mal veči al pa več nagrad dobiu. Sam kak pa na kašna viža. Merbit ve kešn kej drugač jest mislm de b blo pametn takle:

Zadnč sma pisal kak u ene kraja grdo delaja s park pa z orehm pa tak naprej. Verjetn j še kešn tak pa se ga j težko spount al se pa na ve zanga. Takm b blo pa prou štrafng se b pa pol lahk za nagrade al pa tud za kešna naumnast ponucu. Če b se pa kej puntal mama pa že tud ulik načinu de b jh ukrotil pa h pokor spraul. Za to b blo že zand kajt.

S tem nagradam za cvetje sa pa bel gvišn poskusl še ena muha ubit. Dol po Karlucu sa pred krahkm spet kopal en grabn (se j prou se šele ta trek brt po vojsk) ket je per nes že stara pa zla lepa navada, pol le na po zasujemo pa useukap tak namarn pstema de ni nkamer podobn.

Zdej b pa verjetn rad, de b use babnce dol po Karlucu začele na nagrade mislt, pa b pospraule tista naulakā na soje stroške. Poskusma mrbīt bo pa spet ratal.

SMOJKA

Dopusti

Ne vem, če tudi pri vas in v vašem kraju razsaja v tem mesecu splošno znana bolezen — dopustniška mrzlica; vsekakor je k nam prišla doba dopustov. Zastonj v tem času iščeš, kličeš zdravnika, ga ni — je na dopustu, razni sestanki se ne vršijo, ker je predsednik na dopustu, servisne delavnice ne delajo zaradi dopustov, da celo prometni prekiški z motornimi vozili so se povečali, in to zato, ker se nahaja sodnik za prekrške — na dopustu itd. Ker se po tem sodeč več ali manj nahajajo vsi na dopustu, bo morala takozvana »skrita delovna sila« kar »vornge« pluniti v roke, da bo v času odsotnosti svojih kolegov-sotrpinov izpolnila vse predvidene planirane proizvodne in finančne plane.

V dobi dopustov je zanimivo predvsem to, kako vsakdo preživi letni čas odidha. Jasno, kdor ima poleg rednega zaslužka še honorarno zaposlitev, ta se dosti ne brihta, temveč se samo vpraša, KAM na dopust; žiro račun mu jamči ugodno letovanje. Kdor pa nima žiro ra-

čuna, se vpraša zelo zaskrbnjeno, KAKO iti na dopust s čim manjšimi izdatki. Takim seveda pomaga predvsem regres, posebni dopustniški izredni predujem, in pa garancijski list, da bo po povratku z dopusta dobil dva poroka ter potrošniško posojilo za premog in drva.

Zelo veliko je pa tistih, ki se ne sprašujejo, KAM in KAKO iti na dopust, temveč si stavljajo vprašanje, kam naj grem z dopustom, ko še lanskoletnega nisem porabil. Mislim, da — da kar je dopustov — je še najbolj fleten bolniški dopust, posebno če ti žena vrže med preprirom »kastrolu« v glavo in potem boluješ »za obratno nezgodo«, seveda med tem časom bolovanja lahko podelaš vsa poljska dela.

Več o dopustu ne bi pisal, ker vem, da ga bo vsakdo

predihal po svoje. Jaz osebnog ga zaenkrat ne bom koristil; saj veste, v tem času je draginja največja. Vse se draži, edino plača je tista, ki jo ni mogoče na noben način podražiti. Ne rečem, da ne bom koristil enodnevnizlet s K-15 obrazcem, toda brez kakršnega koli kosila v kakšnem hotelu, ker imam strah še od zadnjič z Bleda. Ko sem namreč naročil z ozirom na hitrejšo postrežbo »višner šnicel«, sem dobil na krožniku tako majhno fliko mesa, da sem bil prisiljen vprašati natakarkja; oprostite, sem mu dejal, ali se vam ne zdi, da je tale šniceljček, veliko manjši od lanskega leta. Pa mi je odgovoril: Tovariš, šnicelj je ravno tako velik kakor je bil lani, samo lokal smo povečali.

GREGA

Slovarček krajevnih imen

Nova cesta se bo zapeljala s Podbrezjaj na ozemlje bivše katastrske občine Ljubno; spusti se čez dolea in dolnico, se spelje južno od studene vode v dol in skozi prapročko berdo v brezje, potem pa se z drznim skokom spusti v podbrezje. Tako bi določil lego ceste po katastrski mapi iz 1868. leta. Imena vasi in naselij so pisana z veliko začetnico, ledinska imena, ki so raztresena po poljih, travnikih in gozdovih, pa z malo. Torej je brezje svet, kjer imajo Brezjani svojo zemljo, Brezje pa vas onstran Peračice. Dol, Dolnica in Dolca so imena, s katerimi ljudje tenkočutno označujejo lahko, pa pisano in raznovrstno oblikovitost sveta v tistem delu. Seveda pa Ljubenci, ne Ljubenci in ne Ljubinci, kot se nam ponujajo po novem pravopisu iz leta 1962., pravijo, da hodijo v Douca, Dounico, Dou in na Prapročko brdo. Severno od Ljubnega je vas Praproče — po zapisku hodijo pa le v Praproše, kot na primer sosedov Tone hodi na učiteljšče, čeprav gre za učiteljšče in seveda za Praproše.

Studena voda je mrzla voda in ni isto, kar bi sicer pričakovali »pr studenc«, čeprav sam koren stud-pomeni isto. Človek se ne more načuditi, da so ljudje ohranili tako kristalno čisto arhaično, starinsko obliko v dveh besedah, petih zlogih, pa to v času, ko moderni človek stiska vsebino ljudskega življenja v kratice treh, štirih črk in pa v tujke in popačenke. Na vsem ljubenskem svetu je samo eno tuje ime. V severovzhodnem kotu je Hajmanka po imenu Hajman. To je vse. Pod njo je Velko brdo, Ljubencan pa pravi, da je šel na Velč brd in da je bil na Velčma brd. Južno od tega so Senožeta (po mapi Snožét), ki segajo do Lešnice (Lešance). Ob tem potoku je le Senožét (po mapi snožét), za njo proti Tržiču pa Zadnja senožet (po mapi zadnja snožet). V Kajžarskih delih so imeli bajtarji svoje deleže in po analogiji hodijo ljudje tudi v Brezjanske dele, tja, kjer imajo Brezjani na Ljubenskem svoj svet. Seveda pa tudi lahko rečem, da sem si izpahnil nogo v gležnju na Brezjanskem.

Med Kajžarskimi deli in Lešnico leži po zemljevidu »v jesenju«. Odveč je pomenska razlaga. Vse kaže, da je skupno ime in je oblika, ki jo uporabimo za odgovor na vprašanje kam. Ljudje vam bodo na obe vprašanja kam in kje odgovorili v Jesén, to je v Jesénje in v Jesénju.

Pod moderno cesto v gradnji so bila včasih kopiša, ljudje pa danes delajo le Pri stogovih; kopiša najdete le še v mapi. Od kolena, kjer Lešnica zavije proti jugu pa vse do mostiča, preko katerega je speljana ljubljanska cesta na dnu klanca pod Gobovci, se vrste Srednje police, Zadnje police, Stranja in pa po mapi Ledina. Ime Stranja je prešlo, se ne uporablja več, pač pa pravijo Ljubenci, da so bili v Prinšovem. Od kod to ime, ne vem ne jaz ne moj sobesednik. Pravijo, da gredo kosit v Ledine in v Ledinah spravljajo seno, Ljubljancani pa hodijo, kakor vemo, v šolo na Ledino. V notranjosti, zahodno od ljubenskega sveta, ki ga označujejo z gornjimi imeni in med njimi se vrste od Kopiš ali Stogov, kakor že hočete, proti jugu Pod bregam, Pod kračico (Pod kračco) in Vstanbrat. Tu je baje kmet z motiko mahnil po rodnem bratu, da se je zvrnil po tleh, potem pa ga je izzival: »Vstan'brat! In potlej so začeli ljudje hoditi v Vstanbrat. Naslednja dva kosa sveta zahodnje od te vrste sta še Stranca med Srednjimi in Zadnjimi policami in Kluč v isti vrsti zahodno od Ledine. Stranca je že drugo ime z istim korenem Kadar se menimo o nameravanih izletih pravimo, da še nismo zavili v tisto stran, v Pragi vam bodo povedali, da je z nabrežja Vltave najlepši pogled na Malo Strano, Rusom pa vemo, da je pri srcu straná rodnája, rodna dežela. Med vasjo Ljubno in Stranco ob deževju pritakajo vode, in katastrska mapa nam pove, da je tam Pritaka, ljudje so pa pritaknili -r- in danes je ob deževju polna vode Pritarka. Posavc vemo, kje je. Tudi to vemo, da ne bomo pisali Posavec, kakor nam svetujejo stare listine. Desno od tistega dela ceste, ki je precej ravna, kjer vsak voznik pritise na plin, potem ko srečno prečka most čez Lešnico na dnu klanca pod Gobovci, tam so Bríce, nad njimi pa, če vozite iz Ljubljane pa že omenjena Ledina, Kluč in Vožica. Najdete jo samo v mapi. Ljudje pa hodijo v Vačico in bili so v Vačič'. Torej Vačica. Ob Bréčah se spomnim na Bréko in podobno.

Zanimiv je svet v trikotniku med cesto od Posavca do mostiča čez Lešnico pod gobovškim klancem, Lešnico in Savo. Spodnjemu koncu do Lešnice pravijo Osredek, ki ga v mapi ni najti. V srednji del med cesto in Savo so zapisali v mapo »v logéh« in ga še enkrat najdemo v samem kotu med Savo in cesto. Znanemu lovcu Francétu Cvenklju z Ljubnega je pripovedoval oče, da je bila ta stran včasih polna divjih rac, in res je Osredek še danes kar hitro poplavljen, če le kakšen dan dežuje. Trdijo, da je bila tam včasih savska struga. Race so bile torej v Vojéh (uoójéh), to je

(Nadaljevanje na 11. strani)

KMETIJA

NASTANEK, RAZVOJ IN ZNAČILNOSTI

KMETIJA PO LETU 1945

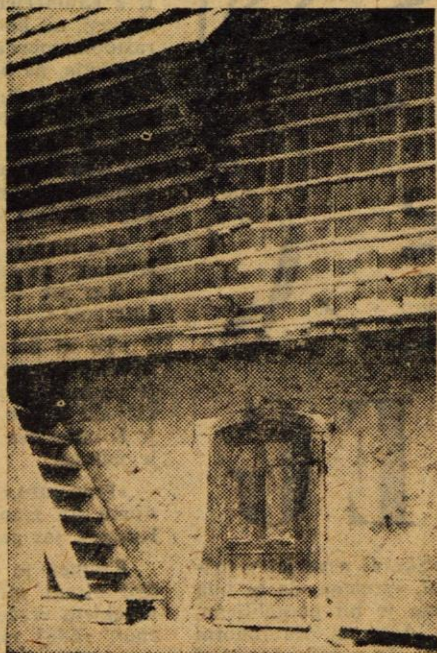
Kmetija je v kapitalistični družbeno-ekonomski formaciji preostanek fevdalnih proizvodnih odnosov in fevdalnega družbenega reda. Kapitalistični gospodarski liberalizem je formalno svobodnega kmeta prepustil svobodni konkurenci trga, kjer s preživelimi proizvodnimi procesi ni mogel iti v korak z modernejšo kapitalistično blagovno proizvodnjo. Kapitalizem si pri nas ni prizadeval ustvariti pogoje, da bi zaostalo avtarkično proizvodnjo kmetij zamenjali z modernejšo proizvodnjo, ki bi več in ceneje proizvajala predvsem za trg, zato je kmetovo usodo nemilo krojil zakon ponudbe in povpraševanja. Kmetove osebne potrebe so bile zaradi splošnega in hitrega napredka na vseh področjih iz dneva v dan večje, zato je sam ali ob skromni podpori združništva, ki se je začelo pojavljati že v petdesetih letih 19. stoletja in se potem vedno bolj širilo, poskušal z uvajanjem novih kultur in novih načinov proizvodnje, da bi več pridelal, več in bolje prodal, da bi bolje živel. Osebne potrebe v razvijajočem se kapitalizmu so ga prisilile, da je postal naprednejši, pri tem pa so ga nemilosrčno ovirali in izkoriščali vaški oderuhi, gostilničarji, posojilnice itd. Mnogo kmetij je šlo »na boben«, mnogo jih je zivotarilo v skoraj nevzdržnih razmerah. Industrija je šele po prvi svetovni vojni začela počasi zaposlovati nekaj odvišne delovne sile s kmetov, ostali pa so odhajali na sezonska dela ali v tujino »s trebuchom za kruhom«. V sebi zaključeni krogotok življenja in dela na kmetiji se je začel počasi rahljati: s prodajo na trgu, s postranskim delom nekaterih družinskih članov, z dokupovanjem nekaterih prehranbenih artiklov, obleke in obutve, strojev in orodij, reprodukcijskega materiala itd.

Po zmagi revolucije smo pri nas podovali tako nerazvito kmetijstvo in z njim

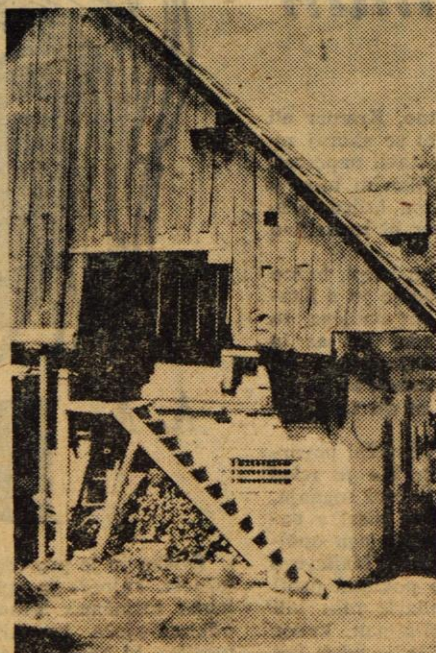
tudi ostanke fevdalnega družbeno-ekonomskega reda v njem. Kmetije v Sloveniji so kljub precejšnjim spremembam v zadnjih letih še vedno ohranile nekatere bistvene značilnosti fevdalne hube; nekje bolj, drugje manj. Toda z zmago revolucije in novih, socialističnih družbeno-ekonomskih odnosov so bili postavljeni tudi novi temelji našemu kmetijstvu.

Ker je bilo treba najprej obnoviti v vojni močno porušeno domovino in zgraditi težko bazično industrijo, v prvih letih po osvoboditvi v kmetijstvo ni bilo mogoče vložiti dovolj sredstev, zato je proizvodnja v primerjavi s skupnim pridelkom pred vojno celo nekoliko nazadovala. V desetletju 1947—1957 je šlo za pospeševanje kmetijstva v Sloveniji le 4,3 odstotke vseh sredstev, ki so bila namenjena za gospodarstvo. Z ukinitvijo obveznega odkupa in z reorganizacijo kmetijskih obdelovalnih zadrug — prehitro in ne dovolj premišljeno formiranih, inspiriranih po vzorcu sovjetskih kolhozov, za naše takratne pogoje neprimernih — v kmetijske zadruge se je začela hitreje pospeševati zlasti zasebna kmetijska proizvodnja, proti koncu petdesetih let — ko so se zadruge združile v teritorialno večje in ekonomsko ter kadrovske močnejše gospodarske organizacije in ko so opustile številne postranske dejavnosti ter se v glavnem orientirale na proizvodnjo, ko so postale organizator proizvodnje — pa je bil v skladu z resolucijo Zvezne ljudske skupščine »O razvoju kmetijstva in združništva« in s poznejšimi sklepi IX. plenuma zveznega odbora SZDLJ leta 1959 dan večji poudarek predvsem socialistični, družbeni kmetijski proizvodnji (lastni obrati zadrug, posestva, kombinati), torej podružbljanju kmetijske proizvodnje in vključevanju zasebnih proizvajalcev v organizirano proizvodnjo.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Detajl gospodarskega poslopja značilne alpske kmetije v Gozd Martuljku

Hiša na Podblici; spodaj stanovanjski del in hlev, zgoraj pod

ZANIMIVOSTI

DOMAČI ELEKTRONSKI RAČUNALNIK

V naši državi plačamo vsako leto več milijonov dinarjev samo za najemnine tistih redkih elektronskih računalnikov, ki jih nujno potrebujemo za obdelavo podatkov. Ta strošek bo sedaj kmalu odveč, ker si bodo dosedanji uporabniki tujih računalnikov lahko kupili enakovreden domač elektronski računalnik, ki so ga pred kratkim izdelali in montirali v Zavodu za avtomatizacijo — razvojnih laboratorijih podjetja ISKRA.

Novi digitalni elektronski računalnik s tovarniško oznako Z-23 je izdelal oddelek digitalno tehniko pod vodstvom Milana Baumgartnerja in ing. Zeljka Cenerja po licenčni zahtodnememške tovarne »Zuse.« Konstrukcija sloni na uporabi polprevodnikov in jo povezujejo elementi montirani na tiskanem vozu. Aparatura ima tako 2.700 transistorjev in nad 6.000 diod ter velikanski elektronski spomin — pomnilnik s kapaciteto 11 milijonov števil.

Hitrost obdelave podatkov je izredno velika. Za primerjavo lahko vzamemo, da izračuna računalnik vse statične podatke za gradnjo novega mostu v nekaj urah in brez napake. Sistem ponavljanja računov in primerjav je namreč takšen, da so rezultati absolutno zanesljivi — skratka napake niso niti možne. Računalnik Z-23 bodo lahko uporabili različni interesi od industrije do znanstvenih ustanov, institutov ter statističnih uradov. Za boljše izkoriščanje kapacitete bodo ponekod organizirali posamezne centre, kjer bodo različni interesi, seveda proti ustrezni odškodnini uporabljali en sam računalnik. V ta namen je ISKRA že organizirala več tečajev za specializirane tehnike programerje, ki bodo z računalniki operirali.

Ceprav je novi računalnik licenčna konstrukcija, ima vdelanih že 80 % sestavnih delov proizvodnje ISKRA. Odstotek tujih sestavnih delov pa se bo v kratkem še znižal, ko bodo pričeli vdelovati v računalnike domače transistorje in diode nove tovarne polprevodnikov v Trbovljah, ki jo sedaj grade.

ISKRA bo na podlagi pogodbe o mednarodni delitvi dela izdelala za isto nemško tovarno določene dele računalnika, v zameno pa bo dobila že izdelane programe. Ta ugodnost je pripomogla, da se je obseg razvojnih del zmanjšal na minimum, hkrati pa bo ISKRA že letos izdelala tudi prvo industrijsko serijo računalnikov, ki bodo na voljo zainteresentom že proti koncu leta.

POMEMBEN NOV PROIZVOD — ELEKTRONSKI MIKROSKOP

Še letos bo podjetje ISKRA pričelo s serijsko proizvodnjo elektronskih mikroskopov in s tem razširilo sedanji asortiment še za en zanimiv proizvod.

Mikroskop, ki je originalna konstrukcija univ. prof. dr. ing. Aleša Strojnika z Ljubljanske Fakultete za elektroniko, je rezultat 12-letnih obsežnih raziskav, v katerih je prototip s sijajnim uspehom prešel vse laboratorijske faze. V ZZA — razvojnih laboratorijih podjetja ISKRA so konstrukcijo prilagodili za serijsko proizvodnjo.

Novi elektronski mikroskop poseduje prek štirih elektromagnetnih leč 60.000 — kratne povečave. Le-te se dajo izbirati z zveznim spreminjanjem od 0 — 60.000 krat, aš postopoma prek 10 fiksnih vrednosti, t. j. od 2.000 — 60.000 krat. Fluorescenčni zaslon opazuje operater z daljnogledom 10-kratne povečave, zato je dejansko povečava za oko 600.000-kratna, z ustreznimi dodatki, celo več kot milijonkratna!

Postopki dajanja povelj in regulacij so v aparaturi precej avtomatizirani. Zaradi nihanja električne napetosti ima mikroskop še vdelane stabilizatorje.

Po obliki je aparatura ena sama celota, ki jo sestavljata mikroskop in komandna miza z vsemi regulacijami. V primerjavi s tujimi tovrstnimi mikroskopi je aparatura ne samo konstrukcijska, temveč tudi oblikovno posebnost in prava mojstrovina sodobne elektronike.

Zelo zapletena pa je priprava preparatov za raziskave. Za rezanje tkiva, nasploh materiala, so potrebni posebni noži, ultramikrotomi — s katerimi dobe skoraj popolnoma prosojne koščke, »debele« komaj 400 debelin vodikovega atoma.

Seveda se elektronski mikroskop popolnoma razlikuje od klasičnega. Leče so elektromagnetne v brezračnem prostoru — vakumu — z ozkim elektronskim snopom premera komaj 10 mikronov (en mikron je približno 1/10 debeline najtanjše britvice). Pomembna novost je med drugimi tudi fotometer, ki avtomatično beleži svetlost slike in tudi nastavlja ekspozicije.

Z novim elektronskim mikroskopom lahko opazujejo npr. vse vrste bakterij in večino virusov. Glede na to, da so virusi po velikosti zelo različni, nekaterih pri največjih povečavah sploh ne vidimo, dočim so drugi debeli kot polena. Seveda uporaba mikroskopa ni omejena samo na biološka opazovanja, temveč tudi primerna za raziskave v fiziki, kemiji, metalurgiji itd.

V bolivijske Ande

III. nadaljevanje

V teh dneh smo se že povsem uživali. Spoprijateljili smo se s člani posadke in sopotniki in kot se mi zanimamo za njihovo življenje in delo, ki ni najbolj rožnato in prijetno, tako se oni zanimajo za naš podvig. Ko smo na primer ponovno pregledovali in urejali našo opremo in montirali vezi na smuči, ni bilo konca ne kraja raznih komentarjev. Moram priznati, da so nam v kljub vsemu ti dnevi hitro in prijetno minili.

Casablanca

Ko se 21. junija zjutraj zbudimo, se znajdemo pred Gibraltarjem. Vsi smo na krovu. Opazujemo množico ladij, ki plovejo v eno ali drugo smer in cele jate delfinov. Za zajtrk komaj najdemo čas. Po kakih uri vožnje skozi ta sredozemska vrata, zapljemo v Atlantski ocean. Srečujemo vedno manj ladij, pa toliko več ribiških, kajti ribarjenje v neposredni okolici Gibraltarja ni dovoljeno. Počasi zgine na obzorju tudi nizka afriška obala in ponovno jo zagledamo popolnoma, ko smo že skoraj tik pred Casablancu — »belim mestom«, ki je s svojimi 750.000 prebivalci eno izmed največjih mest in pristanišč na zapadni afriški obali. Čudovit je pogled na številne stolpnice, ki žarijo v večernem soncu.

Ob pristaniku nas obkrožijo številni ljudje: Arabci in črnici ter nam ponujajo razne stvari v nakup. Pozno zvečer hitimo v mesto. Za vse nas je to prvi stik z afriško celino in polni smo radovednosti. Takoj ob izhodu iz pristanišča, ob cesti z drevoredom visokih palm, je bazar. Prodajalne so še odprte in vsj nam vsiljivo ponujajo svoje raznovrstno blago. Kar pred nami gre glas, da smo Jugoslavan: in Lojza enostavno proglasijo za Castra, ker ima črno brado. Potem nam zastavlja pot še cela vrsta »privatnih« trgovcev prekupčevalcev, ki ponujajo ure sumljivega izvora, zapestnice, denarnice, aktovke in podobno. Nič manj vztrajno nas ne zapledujejo otroci v razcapanih oblačilih, ki prosijo miloščine. Ob povratku v pristanišče vidimo mnogo ljudi spati kar na pločnikih, največ stisnjenih v kak kot.

Naslednji dan se spet podamo v mesto, tokrat oboroženi s fotoaparati in kamerami. Ko gremo mimo bazarja, se večerašnja slika ponovi. Sedaj smo tudi mi že malo bolj pogumni in že sprašujemo za ceno tega ali onega spominka. Seveda se taka stvar ne konča kar tako enostavno, kajti s kupo-

vanjem še odlašamo. Krožimo po mestu in slikamo. Kar hudo nam je, ker moramo hraniti svoj fotomaterial, saj smo pravzaprav komaj na začetku svoje poti.

V ožjem centru so številne moderne stolpnice z modernejši urejenimi lokali, banke in upravne palače, zidane v tipičnem orientalskem slogu. Številni palmovi drevoredi z živobarvnimi cvetličnimi gredami dajejo mestu prikupen videz. In po cestah je nepopisno vrvež! Trume avtomobilov, med katerimi so zlasti upadljivi mali črnordeči takšiji in pa množica ljudi: Arabcev, črncev, mešanec, muslimanov, oblečenih v različna in pestra oblačila, v dolgih sivih ali rjavih haljah, drugi spet oblečeni po evropsko, pa s turbani, fesi ali kar volnenimi čepicami na glavi, žene zakrite s feredžami, nekatere noseč na hrbtu v rute zavite otroke, ki zvedavo gledajo v svet, druge spet oblečene po evropsko, pa v ravnih, umazanih in raztrganih oblačilih, v opankah ali čevljih z visokimi petami itd. Srečujemo številne pohablence ali slepce, ki sedeč na pločnikih prosijo mimoidece za skromen bakšiš. Posebna zanimivost so vodarji. V kožnatih mehovih nosijo po ulicah vodo in s stalnim zvonnkjanjem opozarjajo nase. Oblečeni so v oblačila, ki so že zdavnaj izgubila svojo belo barvo in pokriti največ s žerokokrajnimi slamniki. Na sebi imajo obešenih nekaj

svetlečih medenastih skodelic, iz katerih mimoidecemu za majhen denar dajejo piti vodo, da si pogasi žejo. Zavedajo se, da so posebna znamenitost in morali smo uporabiti vso svojo fotografsko spretnost, da smo jih ovekovečili.

Potem se je ponudila prilika! Eden od sopotnikov z ladje je preskrbel avto za izlet v 240 km oddaljeni Marakesh, staro mesto pod Atlasom in nekdanjo maroško prestolnico, ki zaradi številnih znamenitosti privablja množice turistov. Ker je bilo v avtomobilu prostora le za tri člane naše odprave, smo bili primorani žrebat. Zal, mi žreb ni bil naklonjen in moral sem se zadovoljiti z njihovim pripovedovanjem, ki se je začelo z izjavo: »To je Afrika! Videli smo vse, razen levov!«

No, v tem času, ko so trije srečneži brzeli po lepi asfaltirani cesti proti Marakeshu, se ostali trije napotimo v stari del mesta Medino. Tavamo po ozkih, vijugastih uličicah, polnih prodajal in delavnic. Ljudje nas radovedno opazujejo, saj smo bele vrane med njimi. Ko se vrnemo, si kupimo spominke. Toda kupčija traja več kot pol ure in ko je sklenjena, ne vemo, kdo je bolj zadovoljen z njo — trgovec ali kupca! In koliko znanja je potrebno vložiti v to, kajti izgleda, da barantanje pomeni več kot sama kupčija! Pri tem si moraš pomagati v vseh mogočih jezikih in za-

bava je na višku, ko iz Arabščevih ust zaslišiš še kakšno oskrbimo tudi z dvema zabojema pomaranč, vendar smo prvotna cena za 5 ali 6 krat, poleg denarja morali priskupčija bliža koncu. Temperamentno besedičenje in nadvse živahne kretnje te skoraj prepričajo, da si kupil najbolj poceni in najbolj-

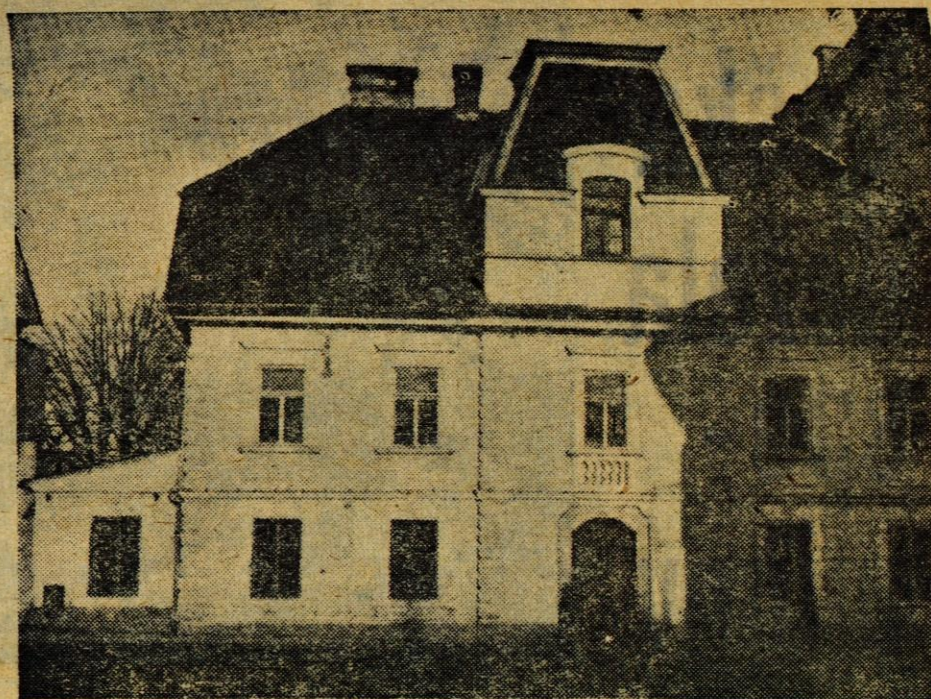

»Ledena plastika« v bolivijskih Andih

Po Prešernovih stopinjah v Kranju

Koroška cesta št. 2, prej Mencingerjev trg št. 1 (po katastru Kokrško predmestje 1). Tu je bila sprva poštna postaja (na poti med Ljubljano in Trzinom), katere nastanek sega v leto 1770. Za prvim »poštajem« Jurijem Kodermanom je prevzel postajo doseljenc s Koroškega (Glinje v Rožu), Janez Krstnik Mayr. Ta pa ni bil le cesarsko kraljevi poštar, pač pa tudi upravitelj mestnega sodišča. Za njim je prevzel posle njegov sin Emanuel in jih vodil do svoje smrti leta 1827. Janez Nepomuk Mayr, ki je nasledil Emanuela, pa ni bil več poštar, niti sodnik, pač pa

se je posvetil zgolj donosni gostilni vrh Jelenovega klanca, ki je vsaj kot hiša ohranila do danes svoje ime »Stara pošta«. Janez Nepomuk Mayr je v njej krčmaril v letih od 1828 do 1859, torej tudi v letih Prešernovega bivanja v Kranju. Za ženo je imel Nežo Pečarjevo iz Podkorena. Njej, tako pravi izročilo, je naš pesnik podaril v rdeče usnje vezano knjižico svojih pesmi, napisanih z lastno roko. V tej staroslavni hiši in domačnostni gostilni se je Prešeren tudi sicer rad mudil in stresal svoje hudomušne in šegave domisljice in zabavljske. Znane so njegove

Koroška cesta št. 2, bivša gostilna »Stara pošta«

ob vstopu na ladjo, da s obzorju, nam ni žal, da me se je naša pot zavlekla. nepovabljenim.

Dan pred odhodom se potkam po pristanišču in pri tem zaidem v ribarnico. Množica ljudi spremlja licitacijo posameznih zabojev rib in vse skupaj glasen hrup in množica besedi. Čuvarji še neprodanih rib imajo polne roke dela in se komaj otepaajo vsiljivcev, ki prosijo vbogajme. Toda ti se ne dajo odgnati kar tako in ko končno dosežejo svoje, se glasno zahvaljujoč umaknejo. Pozneje nekatere od njih srečam pred ribarnico, kako samozavestno prodajajo naprošene ribe! Posel je pose!

Tako prebijemo tri zanimive dneve na afriški celini in ko 24. junija zvečer tone Casablanca v večernem soncu in tudi slednjič izgine na

Morja široka cesta

Ze nekaj dni se pozibavamo po neizmerni gladini. Oblaki vise nizko nad morjem in zrak je, poln vlage. Močan veter burka morje in ladja z vso hitrostjo reže val za valom in pušča belo peno sled za seboj. Kolikor daleč sega oko že nekaj dni, je samo morje. Galebi, zvesti spremljevalci ladij, so nas že zdavnaj zapustili. Le jate letenih rib s strahom vzletavajo izpred kljuna ladje, da se nato nekaj desetnih metrov proč, pluskajoč ponovno spuste v morje. Pozibavanje ladje nam greni dobro voljo. Ne počutimo se najbolje in najbolj nam prija ležanje. Sili-

mo se z jedjo, kajti tako nam vsi svetujejo in se trudimo, da naš običajni dnevni red ne bi bil skaljen. Se vedno vsako jutro telovadimo, le tekanje po vlažnem in zibajočem krovu ni najbolj sigurno, pa vendar moramo, da si očuvamo kondicijo. Po učenju španščine sledi urejanje in pregledovanje pa sortinarje opreme. Vedno se najde kaj, kar je še potrebno urediti. In v prostem času večkrat kot prej vržemo karte. Večere ponavadi prebijemo skupaj s člani posadke v pomenku ali pesmi. Nekajkrat predvajamo tudi diapozitive, ki jih imamo s seboj za predvidena predavanja v Argentini in Boliviji. Tako nam mineva dan za dnem.

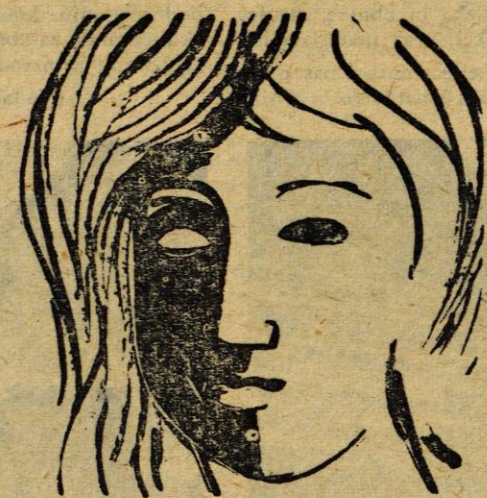
dr. IVO VALIČ

Naš roman

Nasilje je bilo skoraj preočito, Kramer ali zaslisevalna naprava, Franziska bi se skoraj zasmejala, toda Patrick je spet upostavljal napetost, Patrickov strah, ki je na rjavi tikovini mize v kajuti polzel kakor curek, besedna lužica. »Zadržal sem damo,« je slišala, »sicer bi zanesljivo takoj prišla.«

Franziska je še vedno sedela na klopi, bežno je pogledala Patricka, čigar besede so ju s Kramerjem obletavale kot mušica, kot nadlega, to ceran, strašljivi pes, tu sva zdaj le jaz in Kramer, čutila je, da je sama s Kramerjem. Ali pa sem kaj preslišala, karkoli, česar Patrick ni rekel? Saj vendar ni mogoče, da bi me tako odkrito izdal.

Kramer Patricku še vedno ni posvečal pozornosti. »Davi sem stavil na Mercerio,« je rekel Franziski, »in prišli ste.« Govoril je brez roganja, skoraj ravnodušno, ugotavljal je in pisal v namišljeni uradni zapisnik. »Od današnjega opoldneva sem moral nadzorovati le še O'Malleyvevo ladjo in ne več vas.« Z glavo je pokimal proti Patricku. »Da vajini odnosi vendarle niso bili pri kraju, sem vedel. In v okoliščinah, kakor sem jih opisal, se vam je morala ladja zdeti kot najboljše priložnost za beg.«

A. A. BEG

Zviška jo je pogledal. »Skoraj neverjetna priložnost, kajne?« je vprašal, »prelepa, da bi bila lahko resnična.« Nenadoma je bil posebljena, odkimavajoča uradniška dobrotla, dobrohotni morilec, ki poučuje otroke: »In v prihodnosti si zapomnite: priložnosti, kot je tale, sploh ni.«

»V kakšni prihodnosti?« je vprašala Franziska. »V prihodnosti, kakršno ste mi namenili?« Nenadoma je začutila, kako je v kajuti vroče in da je še vedno v plašču, zdaj ga ne kaže več sleči, odhod je mimo, vstati bom morala in oditi s Kramerjem, pogledala je v kozarec z whiskeyem, od koder je le malce srebrnila, led se je raztopil, morda me je ogrelo teh nekaj kapljic whiskeyja, ne bom več pila.

»Boste požirek whiskeyja?« je Patrick vprašal Kramerja. »Nismo se pogovorili!«

Spet mušji let, ohraniti hoče ugled, nenadoma igra razumneža, človeka jasne glave, ki daje vsemu pametno mero, razumnega, človekoljubnega Angleža v slogu commom-sense.

»Ne maram vaše angleške čobodre,« je rekel Kramer. »In kar se tiče vaših mirnih pogovorov — kar ste hoteli, ste povedali Quadrinjino iz Interpola.«

»To ni čobodra,« je rekel Patrick, »temveč izredni whisky starega O'Malleya.« Pozorno ga je pogledala, nenadoma se ji je zdelo, da se je vključil v igro, vendar mu ni bilo videti, če ga je Kramerjeva obveščenost prizadela. Prestregel je udarec.

»Prav zato,« je rekel, »govoril sem s Quadrinjnim. In zato sem se vdal. Odpotovala bova, Kramer, jaz pa tale dama.«

Kramer je nepričakovano sedel na stol ob ožji strani mize, med Franzisko in Patricka. »Prekletu vroče je tukaj,« je rekel in si obrisal znoj. »Zdaj mi lahko slednjič ponudite svoje znamenito pivo, O'Malley, o katerem vselej toliko govorite.«

Patrick je prikimal, obrnil se je proti shrambi, pa ga je Kramer zadržal s kretnjo. »Ne gre,« je zamišljeno rekel, ko da resno tehtal Patrickov predlog, utrujen je, utrujenost mu polzi iz ohlapnega plašča, utrujen krvnik je in albino, prav tako utrujen kakor jaz. »Vi se lahko odpeljete,« ga je slišala, »vendar ne skupaj z njo. Vas se ne bojim, O'Malley. Ona pa me ne bo pustila pobegniti. Poznam to zvrst.«

Videla je znoj na njegovem čelu, tako se torej ne potli le pri jedi, sicer pa je tukaj peklensko vroče in oba sva v plaščih, Kramer in jaz, ker bova kmalu tudi skupaj odšla.

»Vi me želite le umoriti,« je Kramer dejal Patricku, »toda to so želeli že mnogi in med njimi so bili nekateri, pri katerih sem premišljeval, če to ne bodo res storili.« Dvignil je prst, pokazal na Franzisko pa še vedno zrl v Patricka. »Toda tale tukaj,« je rekel, »me hoče umoriti. Tale se me hoče znebiti.« V obrazu mu je zadržela senca režanja. »Pripeljati me hoče pred sodišče kot kakršnegakoli majhnega morilca, odkrito želi dokazati, da sem le majhen morilec, da sem kakršenkoli kriminalca, ker bom le tedaj splahnel v človeškem spominu, če bodo dokazali, da sem kriminalca, običajen kriminalca, bolnik, ki ga je mogoče obsoditi alj ozdraviti. Prav to hoče. Pri njej nisem v zmoti.«

»Morda imate prav,« je rekel Patrick, »toda tudi ona je odnehala. Zanj jamčim.«

Odšel je in Franziska je slišala, kako je v shrambi odprl vrata hladilnika in žvenkljal s steklom.

šaljivke na račun krčmarja Nepomuka in na njegovo hčerko Cilko, ki naj bi menda šla na Laško, v mesto Turin...

Zanimiv podatek imamo tudi o Ani Jelovškovi, ki je ob novem letu 1849, z otrokoma Ernestino in Francetom, prišla v Kranj, da bi obiskala na smrt bolnega očeta svojih otrok in skušala od njega vsaj zdaj doseči, da bi jo poročil. Po brezuspešnem obisku pri Prešernu, ki je pod vplivom svojega sorodstva (»nismo hoteli, da bi ta Jelovškova prišla v rodovino«), obzirno odklanjal misel na poroko, se je Ana obupana in premražena z otrokoma ustavila pri Stari pošti, da bi se pogreli in okrečali pred dolgo potjo do Ljubljane in še v trdi zimi pothu.

Ob tej priložnosti je krčmar Mayer pravil Jelovškovi, da je Prešeren namerala otroka vzeti k sebi, a da Katra tega ni dovolila, ker je preodurna.

Na Stari pošti je bila, po pokopu pesnikovih zemskih ostankov, dne 10. februarja 1849 okrog pol dvanajste ure tiha počastitev pokojnika, na kateri so pogrebci sklenili, da bodo postavili pokojniku dostojen nagrobnik. Res so se, prihodnjo soboto, 17. februarja 1849, spet zbrali po opravljenih cerkvenih biljah, na Stari pošti. Tu se je na iniciativno doktorja Janca Bleiweisa posvetovalo.

»Kakošni spomenik naj bi se rajncimu naredil in kam naj bi se postavil slavni mož zasluži svoje slave vredin spominek; torej je treba, da se ta reč dobro prevdari, in da se več prijatelov snide, ki s bodo pomenili: kako bi se dalo to narboljši storiti.«

Spomin na Prešernove obiske v gostilni pri Stari pošti je ostal še dolga leta živ. Gostje so vedeli povedati marsikaj zanimivega o pesniku, ki je znal biti ure in ure resno zamišljen, pa spet v trenutkih šegav, da se je vse iskrilo. Dosti je o Prešernu vedel povedati pesnikove česti sogovorec in trgovec Viljem Killer. Bil je tudi klient Prešernove advokatske pisarnice. Svoje spomine na pesnika je sporočil leta 1859 dohtarju Josipu Vošnjaku, nekaj let pozneje tudi prof. Franu Levcu za Ljubljanski zvon. Killer in drugi gostje so vedeli povedati tudi vrsto anekdot, dvovrstičnih zabavlji in rekel, ki jih je naš Prešeren menda kar iz rokava stresal, če je bil prave volje. Kot zanimivost naj še omenim, da so stalni gostje imeli za pijačo vsak svoj poseben vrček. (Ali je kak teh vrčkov v Kranju še ohranjen?)

Po smrti Janeza Nepomuka Mayerja (leta 1871) se je njegova vdova Neža poročila z vdovcem Jakobom Jalnom. Tako sta prišli dve najimnitnejši kranjski gostilni, Stara pošta in Jelen, v roke ene same

družine. Gostilna Stara pošta pa je še nadalje slovela daleč naokrog in imela tak promet, da je bil v letu 1930 dozidan k njej nov dvonadstropen trakt. Načrte zanj je izdelal arhitekt Herman Rus.

V letu 1945 je bila ta staroslavna gostilna spremenjena v Dom JLA. Zal pa je njegova uprava dala zazidati vhodni portal starega poslopja in s tem skazila značilno fasado, ki je tako lepo pozdravljala popotnika, ki je spešil po Jelenovem klancu navzgor. Sedaj se je v novi trakt Stare pošte vselila tovarna gume »Sava« s svojimi pisarniški in prodajnimi oddelki. Staro poslopje pa je menda določeno za rušenje. Kot pa se v Ljubljani s porušenim Figovcem ni nič pridobilo, pač pa le izgubilo neko zanimivost, s penatsko ploščo Andreju Smoletu v spomin vred, tako bi res kazalo, da bi Kranj le ohranil Stara pošto (s popravljanim portalom, seveda) pa četudi bi levo in desno od nje stala moderna poslopja. Ali ne pristojna na najodbojnejši ženski obleki starinska broška naravnost čudovito? Tako bi tudi med sodobnimi večnadstropnicami prav lahko ostal zlahten spomin na nekdanje dni, v našem primeru, na Prešernove čase v Kranju.

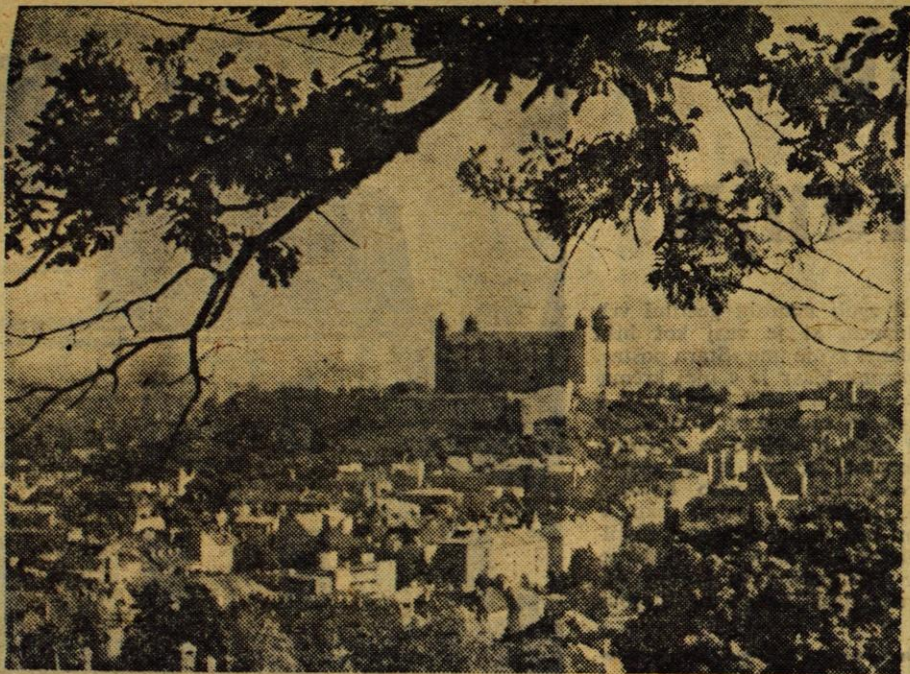
CR TOMIR ZOREC

Nadaljevanje prihodnjič

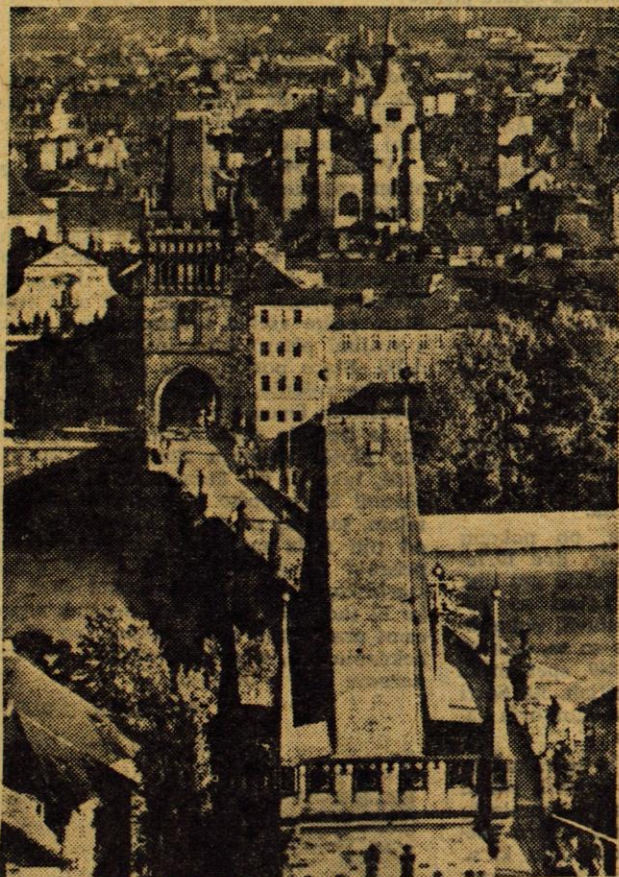

Janez Nepomuk Maya, gostilničar pri »Stari pošti«

Češka- dežela spo- minov

Bratislava, grad in bogata mestna četrt

Znameniti Karlov most iz leta 1357

Prvo srečanje s Češkoslovaško

Ljubljana—Maribor—Dunaj, malo si se že naveličal vožnje, ko te čaka še precejšen del poti. Vlak se ustavi. Bila je že tema. Pogledamo skozi okno. Ali smo na postaji? Samo žična ograja, vožniki, ki pregledujejo vlak, z mosta pa z žarometi obsvetijo vsak del vlaka, če ni morda kje kakšen slepi potnik. Stojimo več kot pol ure. Danes, ko vendar povsod težijo za tem, da pride v deželo čimveč turistov, se ti zdi, da se jih Čehi še vedno branijo. Vse je bilo tako uradno in strogo, da nam je bilo kar tesno pri srcu. Kaj bo potem na Češkem, se

sprašujemo? Toda hitro nas potolaži carinik, ki nas takoj zapusti, ko povemo, da smo Jugoslovani. Vseeno s strahom čakamo prvega pravega srečanja s Češkoslovaško.

Prisrčen sprejem v mestu

Že takoj po prihodu v mesto nas opozorijo, da Slovaki nečejo biti Čehi, tako kot Hrvati ne Srbi. Na to se kaj hitro navadimo. Sprejem, ki so nam ga pripravili v Bratislavi, je hitro zbrisal iz spomina tesnobo z meje. Prisrčnost teh ljudi se težko primerja s katerikoli drugim narodom. To so prijazni in dobrosrčni ljudje, zelo temperamentni in hitro se počutimo kakor doma.

Popoldan v Bratislavi

V roče poletno sonce je preselilo prebivalce glavnega mesta Slovaške ob Donavo, kjer si ob vrčku dobrega piva in v vodi (ki ni preveč čista) nabirajo novih moči za delo. Tudi mi smo se jim pridružili in z druge strani Donave opazovali mesto, ki se v terasah dviga nad njo. Še danes spominja bogata arhitektura, da je bilo to res eno najpomembnejših cestnih križišč Evrope in pomembno rečno пристanišče, saj prav Donava povezuje evropski sever z jugom. Mogočni grad, kjer je lepo urejen muzej, baročni in gotski spomeniki, velika knjižnica in bogate četrti, vse to je zapuščina dobe, ko je bila Češkoslovaška še najmočnejša država Evrope.

Danes pa postaja Bratislava vse bolj industrijsko mesto. Gradijo velike tovarne, institute in stanovanjska naselja. Nad mestom je veličasten spomenik ruskim vojakom, ki so padli v boju za osvoboditev mesta. Povsod pa se rušijo spomeniki na temno obdobje zgodovine, ko je vladal Stalinov kult. Kjerkoli smo bili, povsod so sami poudarjali, da so spori, ki so nastali v času informbiroja bili časi zmote, ki so že pozabljeni.

Ustavimo se le ob izložbah s tehničnimi predmeti in športnimi potrebščinami. Veliko fotoaparatorov, kamer, čolnov in predmetov za razvedrilo, toda predmetov, ki bi bili za ženske oči, ni bilo. Z veseljem pogledaš v knjigarno. Vsako leto izide zelo veliko del, vendar le domačih in ruskih. Od tuje literature imajo prevedena le klasična dela. Enako je tudi v prodajalnah plošč. Imajo prečudovite posnetke koncertov in oper, popevke v češčini, nimajo pa plošč razpitih pev-

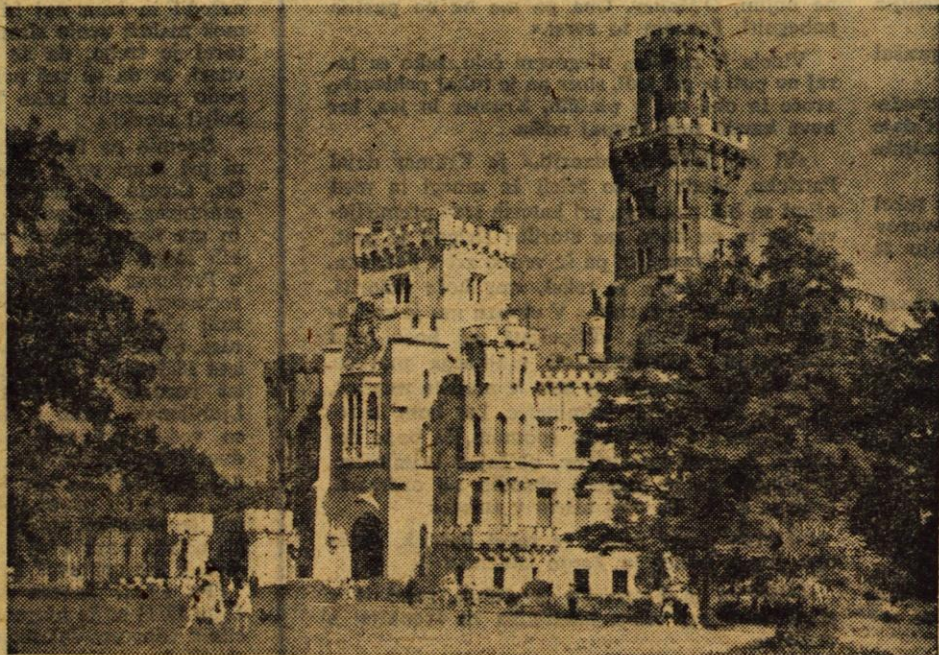
Sprehod po mestu

red skoraj povsod, kamor smo prišli. Mislim, da bi bil tako urejenih knjižnic in ta ko lepih zbirk veseli tudi mi. Če se spomnimo na naše knjižnice, res lahko ugotovimo, da smo v teh pogledih še za njimi, čeprav tega v drugih primerih ne moremo trditi. Njihove kulturne za puščine so tako velike, da jih težko najdemo še kje drugje. Seveda pa se Čehi tega dobri zavedajo, ker vedno in povsod poudarjajo samo svojo preteklost, medtem ko nikoli ne omenjajo sedanosti. Ponosno so na slavne čase svoje zgodovine in prav ta ponos jih rešuje iz težke situacije, kateri so sedaj.

Nekako takšen je bil spored skoraj povsod, kamor smo prišli. Mislim, da bi bil tako urejenih knjižnic in ta ko lepih zbirk veseli tudi mi. Če se spomnimo na naše knjižnice, res lahko ugotovimo, da smo v teh pogledih še za njimi, čeprav tega v drugih primerih ne moremo trditi. Njihove kulturne za puščine so tako velike, da jih težko najdemo še kje drugje. Seveda pa se Čehi tega dobri zavedajo, ker vedno in povsod poudarjajo samo svojo preteklost, medtem ko nikoli ne omenjajo sedanosti. Ponosno so na slavne čase svoje zgodovine in prav ta ponos jih rešuje iz težke situacije, kateri so sedaj.

Na vsakem sprejemu in v pogovorih, povsod si lahko izluščil eno misel, in sicer da so srečni, ko so časi izočiiranosti za njimi. Vsakokrat si slišal v nagovoru, da smo »lastovice« iz Jugoslavije, ki smo prišli kot znanilci nove dobe. Zanje pomeni beseda Jugoslavija pojem največjega napredka in blagostanja.

(Nadaljevanje prihodnjici)
TATJANA VOZEL

Hluboka nad Vltavo, eden najlepših gradov na Češkem

cev popevk iz zahodnih držav. Mladi pa kljub temu vedo zanje, poslušajo jih po radiu in jih skušajo posnemati. Ob »pivčki« in muziki ki zna igrati prav vse od čardaša do bosa nove, prav radi zaplešejo twist.

Samo do desetih

Toda vsega veselja je na Češkem ob desetih konec. Okoli pol desetih nikjer več ne dobiš vrčka piva ali kate-rekoli druge pijače. Povsod se vse umiri in zabave se morajo nadaljevati v domačem krogu, ker tega pač ne morejo kontrolirati. Vse skupaj je bilo za nas novo in nismo se mogli navaditi na tak red. Ko so nekega študenta, ki je dalj časa študiral na Češkem, vprašali, če se je že navadil na pivo, je dejal, da to ni težko, težje pa je, ker po deseti uri lahko umreš od žeje.

Knjižnice, sprejemi, muzeji

Filmski vrtiljak

Novo v filmskih ateljejih

Anglija

JOSEPH LOSEY je (v zelo kratkem času) posnel svoj novi film »HAMP«, ki obravnava zgodbo iz prve svetovne vojne. TOM COURTENAY je vojak, ki ne prenese več blata in neskončnega bojevanja v Paschendaelu leta 1917 in dezertira ter pride pred vojaško sodišče. Za zagovornika mu postavijo z odlikovanimi okrašenega DIRKA BOGARDA, medtem ko zastopa obtožbo JAMES VILLIERS. LEO MC KERN je vojaški zdravnik, ki ožigosa obtoženca kot strahopetca, BARRY FOSTER poveljuje eksekucijskemu oddelku, VIVIAN MATALON pa je pater.

Režiser KEN ANNAKIN je v sistemu Todd AO začel v okolici Pariza snemati zunanje prizore za film »TI ČUDOVITI MOŽJE V LETEČIH STROJIH«, o tekmovanju letalcev v poletu čez Rokavski preliv leta 1910. Film ima zelo zanimivo igralsko zasedbo, saj nastopajo poleg Terryja Thomasa, Roberta Morleyja, Jamesa Foxa, Bennyja Hilla in Sturta Whitmana tudi francoska komika FERNANDEL in JEAN-PIERRE CASSEL, Italijan ALBERTO SORDI in Nemec GERT FRÖBE.

Petrolej in princ s Srednjega Vzhoda sta glavna junaka v filmu, ki ga (v Španiji) snema režiser BASIL DEARDEN. Naslov filma je: »ZANIKRNI TIGER«, igrata pa CLIFF ROBERTSON in JACK HAWKINS.

Argentina

Najpomembnejši argentinški režiser LEOPOLDO TORRE-NILSSON snema v Buenos Airesu s sredstvi ameriške družbe Columbia film »PRISLUŠKOVALCI«, ki ga označuje kot sodobno dramo. Glavni vlogi igrata STATHIS GIALELIS (Kazanovo odkritje iz filma »Amerika, Amerika«) in JANET MARGOLIN (Liza iz Perryjevega »Davida in Lize«).

Francija

JEAN SERVAIS, DANY ROBIN, WOLFGANG PREISS in AGNES SPAAK so glavni igralci v filmu »POGOJNO ZA ŠPIJONA« režiserja JEANA MALEA.

Eden najpomembnejših norvalovskih režiserjev JEAN-

Anthony Quinn v »Obisku« režiserja Bernharda Wickija

PIERRE MOCKY snema zdaj film z naslovom »VELIKI STRAH«. V glavnih vlogah bosta nastopila BOURVIL in JEAN-LOUIS BARRAULT, poleg njiju pa še Francis Blanche, Victor Francen, Raymond Rouleau in Jean Poirat. Bourvil je v njem preiskovalec, ki med šestimi osumljenci išče morilca.

Italija

Medtem ko se producent Dino de Laurentiis še ni izkopal iz nepreglednih težav s svojo »Biblijo« (kljub temu, da se je zdaj odločil za »skrajšano izdajo«), pa kaže, da ima družba »San Paolo film« več sreče. Pod vodstvom Marcella Baldija so namreč v Španiji in Italiji že stekle njene kamere za film »DAVID in SAUL«, prvi iz serije, ki bo baje zajela celotno Sveto pismo... Kaj pa zdaj, signor De Laurentiis?

Sovjetska zveza

Korakali so na Vzhod« je bil naslov de Santisovega filma o Italijanih na Vzhodni fronti v zadnji vojni, ki ga je posnel po scenariju ENNIJA DE CONCINIJA in SERGEJA SMIRNOVA. Sedaj sta se ista scenarista odločila za »vrnitev obiska« in napisala scenarij »FJODOR POLETAJEV«. Ta naslov bo dal filmu njegov glavni junak, sovjetski vo-

KIM STANLEY je v filmu Bryana Forbesa »SEANSA NA DEŽEVNO POPOLDNE« odlično zaigrala medija — mlado ženo, ki ji ni sojeno biti mati, poleg Richarda Attenborougha, ki je za svojo vlogo dobil nagrado v San Sebastianu. Film so zavrteli tudi na festivalu v Karlovyh Varyh.

jak, ki se je priključil italijanskemu gibanju odpora in se skupaj z italijanskimi domoljubi boril proti nacizmu. Znani režiser sovjetske starejše generacije IVAN PIRJEV bo po triletnem premoru posnel nov film — »SVETLOBA Z DALJNE ZVEZDE« po scenariju, ki je nastal iz več novel o življenju sovjetskega pilota.

Združene države

Michelangelo je CHARLTON HESTON, papež Julij II. pa REX HARRISON (oba dobra znanca prijateljev spektakla) v filmu »V AGONIJI IN EKSTAZI«, ki ga po znanem bi-

grfskem romanu Irvinga Stonea snema režiser CAROL REED. Igra tudi DIANE CILENTO. Film snemajo za družbo Fox v Rimu in sicer po sistemu Todd AO. Po igralski zasedbi sodeč Sir Carol Reed nima druge izbire, kot da posname spektakel... o Michelangelu... Uff!

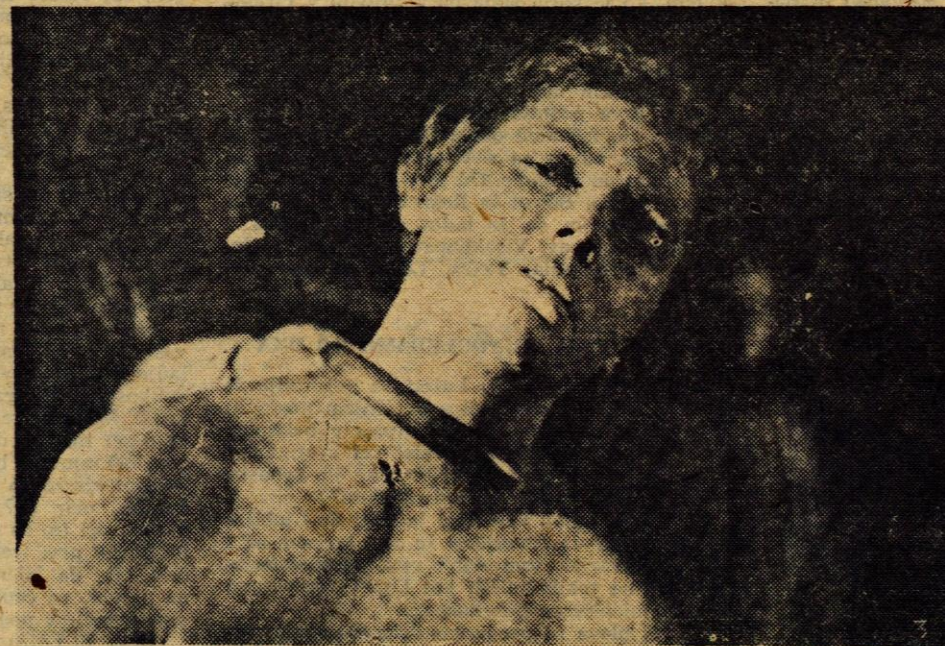
Režiser DON SIEGEL bo ponovno prenesel na filmsko platno zgodbo Ernesta Hemingwaya »UBIJALCI«. Igrajo LEE MARVIN, JOHN CASSAVETTES (sicer režiser), ANGIE DICKINSON, Ronald Reagan in Claude Akins.

Iskalci novih virov energije povzročijo s svojimi raziskavami pravo paniko — v filmu »RAZPOKA V ZEMLJI«, znanstveni fantaziji, ki jo snema režiser Andrew Marton v Španiji. Igrajo DANA ANDREWS, JEANETTE SCOTT, Alexander Knox in Keiron Moore.

Pevca FRANKIE in ANETTE FUNICELLO sta glavna junaka tudi v tretji iz serije glasbenih komedij Williama Asherja — »OBALA BIKINIJEV.« Igrata še Keenan Wynn in Martha Hyer.

Doma

Režiser FRANCE STIGLIC je dokončal snemanje svojega novega filma »NE JOCI, PETER«, »humoreske iz vojnih dni.« Sodeloval je s skoro isto ekipo kot pri svojem prejšnjem sorodnem delu »Tistega lepega dne.« Igrajo MAJDA POTOKARJEVA, BERT SOTLAR, LOJZE ROZMAN in ZLATKO SUGMAN, Peter pa je trinajletni Bogdan Lubej.

Anna Ciepielewska v nedokončanem filmu pokojnega poljskega režiserja Andrzej Munka »Potnica«, ki je letos v Cannesu dobil priznanje mednarodne kritike

Ni lahko biti mornar

Pripoveduje Lojze Krelj

Kranjci z morjem nimajo kaj prida dosti opraviti. Zanj se zanimajo v glavnem le v zvezi z dopusti ali pa morda takrat, ko jejo morske ribe.

Morda res drži, da izjeme potrjujejo pravilo kajti kljub temu, da je značaj Gorenjcev bolj hribovski, najdemo med svojimi ožjimi rojaki može, ki si za svoj poklic niso izbrali poklicev, ki so primerne okolju gora in šumečih host, pač pa so zašli v drugo skrajnost, če jo skrajnost sploh lahko imenujemo, kajti ta »skrajnost« je pravzaprav eden izmed sestavnih delčkov našega življenja.

Morje, rahlo valovito, z belo-penečimi valovi, kričanje galebov in rahla sapica, ki veje od pramca ladje proti njeni krmi ter postaven zagorel mornar, naslonjen na ograjo poveljniškega mostiča. Ladja plove, plove v nepoznane in daljne kraje, mornarji na njej plujejo novim doživetjem in neodkritim lepotam naproti. Ljudje jim zavidajo in otroci si v sanjah želijo. Postal bom mornar. V živih barvah in kar se le da plastično si predstavljajo sebe v temno modrih uniformah z zlatimi našitki in belo kapo z zlatim sidrom na temni podlagi.

Sanjajo o morju in mogočnem šumenju valov...

Sanjajo o mornarjih in si želijo postati mornarji.

O morju in ljudeh, katerè imenujemo mornarji vejo malo manj kot »vse«.

V vsem vidijo le lepe stvari. In ne samo otroci. Tudi starejši. Za mnoge, ki so vajeni le trdnih tal pod nogami, je to poklic romantičnega navdih. Poklic, v katerem skoraj da ne moreš posedati od dolgočasje zato, ker je tako lep.

Lahko takole filozofiramo v nedogled in navezadnje nam bo marsikdo dal celo prav. Toda

Morski pes iz Rdečega morja

tisti, ki bo tako storil, ne ve o morju in ljudeh na ladji nič. Tudi mi o mornarjih nismo imeli prav nič drugačnih predstav, kot so tiste, katere smo v strnjeni besedi navedli pred nekaj odstavki. Ni še dolgo tega, pa bi si upali celo staviti, da je na morju vse lepo. Saj ladja sama plove.

Toda srečno naključje nas je privedlo pred človeka, mladeniča, ki ve o morju precej več, kot večina Gorenjcev. Morda bi rekli lahko, da ve skoraj vse.

Govorili smo namreč z **LOJZETOM KRELJEM**, Kranjčanom od glave do pete. Svetlih las, nekoliko priprtih oči in rahlo zagorele polti je bolj podoben (vsaj po naših romantičnih predstavah) »suhozemcu«, kot pa izkušenemu mornarju, ladijskemu oficirju in konec koncev tudi upravitelju strojev ladijskega pogona, kot enakovredni dolžnosti komandanta ladje.

OB VRCKU PIVA

Marsikaj smo se pomenili in marsikaj izvedeli, za naše pojme ogromno, za pojme našega sobesednika pa strahotno malo, ali nekoliko bolj strokovno povedano: to, kar smo izvedeli, je bila le kapljica poznavanja v morje našega nepoznavanja.

Vprašali smo ga, kdaj je stopil v trgovsko mornarico in koliko sveta je videl. Vprašali smo ga o zanimivih doživljajih na morju in o življenju na ladjah. No, verjemite ali: pa tudi ne, naš pogovor je trajal cele štiri ure in pol, pa še bi lahko, če nas čas ne bi pregnal.

Torej vse lepo po vrsti. Naš znanec Lojze se je vpisal na srednjo pomorsko šolo v Piranu že leta 1953, jo v štirih letih dokončal in se potem kot asistent (človek, katerega na ladji uporabljajo za vse) vkrca na ladjo s parnim pogonom, imenovano »Neretva«. Enajst mesecev je služil na njej, se vozil z njo od Casablance do Middlebrougha, videl z njo Rusijo in Holandijo, Poljsko in Italijo.

Potem so ga vkrcali na ladjo »Dubrovnik«. Z njo je videl Kuvait, Goo ter Holandijo. Ko so se vrnili domov, je »Dubrovnik« ostal 6 mesecev v remontu. Prav takrat pa je Splošna plovba iz Pirana kupila tri ladje. To so bile Bled, Bohinj in Bovec. Z vlakom se je posadka odpeljala do Antwerpena, se tu vkrcala na Bled in že rezala morje proti Bremeu, od tu v smeri Amerike s ciljem Boton. Nato pa v Norfolk, Mali, Beirut in Turčijo s končnim ciljem Trst. V tem, ko je ladja stala na popravilu v Piranu, so našega znanca kot tretjega oficirja vkrcali na ladjo »Piran«, ki se je prav tedaj odpravljala na pot okoli sveta. To je bila prva podobna linija jugoslovanskih ladij okoli sveta. Šest mesecev plovbe. Prva postaja Japonska, nato pa preko Pacifika do zahodne obale Severne Amerike do San Diega, od tu pa v Vancouver (Kanada) in spet nazaj do Paname. Od tu v Oran (Alžir), Savono, Genova, Beirut in Reko do Trsta. S kratkim postankom se je ladja spet odpravila v Etiopijo, Bombay, Visakhapatnam (vzhodna Indija), Philadelphia, Texas, Louisiana, nato pa v Solun...

VRCKU PIVA ŽE POGLEDAMO DO DNA...

Lahko vam naštevam Lojzetova potovanja še in še. Tisto, kar ste brali v prejšnjem poglavju je le slaba desetina mojega zapisa v beležnici. Naš znanec je praktično videl cel svet. Le v Avstralijo še ni plul, ter Norveške in Švedske še ni pobliže spoznal. Ali mu zavidate?

Takole je dejal: »Teže mi je priti do Ljubljane, kakor pa do Amerike.« In res, ko sem se z njim pogovarjal, sem dobil vtis, da mornarju, ki plove na takih linijah kot Lojze, vse skupaj ne pomeni ničesar posebnega.

Plove, plove in predvsem dela. Delo mornarjev je trdo in brez »pardonov«. Posebej še delo odgovornih ljudi na ladji.

Lojze je še mlad. Šele 26 let ima za seboj, pa je kljub mladosti na ladji »Bela krajina« oprav-

Lojze Krelj na »Goranki« kot tretji oficir.

ljal eno najodgovornejših funkcij. Bil je vodja stroja ali upravitelj stroja. Bil je odgovoren za celoten pogon ladje. Noč in dan ob vsakem času. Odgovarjal je za desetine milijonov, naloženih v stroje. Bil je odgovoren za vsako matico, vijak in spoj na strojih.

In »prosto« življenje na ladji: knjige, karte, radio...

Mesta, katera mornar na svojih dolgih potovanjih spozna, ne odtehtajo niti skromnega delčka vloženega dela na ladji. Ne odtehtajo monotoni in prostorske omejenosti.

Cim se ladja ustavi, se ustavi zato, da naloži ali raztovori tovor. Potrebno je delo. Za delo so potrebni ljudje — posadka. Cim je tovor naložen, ladja pluje, pluje zato, ker vsak izgubljeni dan v pristanu ali na sidrišču družbo velja 1500 dolarjev. Mornarji niso izletniki, pač pa ljudje ki trdo delajo, ljudje, ki potujejo z ladjo po svetu. Ladja pa prevažata tovore ali potnike. Te je važno.

ALI JE SPLOH KAJ ZANIMIVEGA?

Za našega znanca mislim, da ničesar. Vse, kar je doživel na morju sodi v njegov poklic. Vprašanje njemu je izzvenelo tako, kot vprašanje o zanimivih doživljajih delavca na vsakdanji poti v službo in z nje. Čest la vie...

No, potem pa se je spomnil. Ko so pluli i ladjo »Neretva« skozi Rdeče morje, se je nekdo spomnil, da bi lahko ulovili kakega morskega psa, saj Rdeče morje slovi po njih. In res se s posebnim sistemom vrvi in signalnega aparata (grozd praznih konzerv) preko jambora povezal vabo s palubo. Ljudje na krovu so se norčevali in ves čas brcali v konzerve tako, da so vedno mislili, da je pes že zagrabil. No, ko je prijel zares, so napravili pravi alarm in skoro ustavili ladjo. Bil je meter in pol dolg primerek.

Vemo, da se za nas, navadne zemljane na morju zgodi niz stvari, katere bi nas razburile in bile za nas zanimive. Toda človek bi moral biti mornar, da bi lahko samo spraševal in precej plovbe bi bilo potrebne, da bi o mornarjih lahko kvalificirano pisal. Morda zveni vse skupaj le kot opravičilo in morda izpadamo kot diletantii!

Naš mornar nam je pripovedoval njegovo vsakdanje življenje. Pravil nam je o motorju ladje z imenom »Bela krajina«. Si predstavljate velikost ladijskega motorja s 8200 konjskimi silami? Štiri metre je širok, osem metrov visok in deset metrov dolg. Ima 6 cilindrov s premerom 740 mm. En bat tehta tono in pol. V karterju motorja mora biti stalno 14 ton olja. Čedne številke, mar ne? Nadvse zanimivo pa je pri vsej stvari to, da motor niti ne ropota tako, kot bi človek prvi trenutek mislil. Hrušč je znosel, celo tak, da izkušeno uho čuje padec izvijača na palubi, pa čeprav se lastnih ušes nahaja ob stroju ladje v pogonu.

In če bi Lojze povedal še kaj, bi bilo to prav gotovo tako zanimivo, kot tisto o motorju. Ne imamo srečo. Obljubil je, da bo.

TONE POLENEC

RADIJSKI SPORED

VELJA OD 18. DO 24. JULIJA 1964

Poročila poslušajte vsak dan ob 5.15, 6., 7., 8., 10., 12., 13., 15., 17., 22., 23. in 24. uri ter radijski dnevnik ob 19.30. Ob nedeljah pa ob 6.05, 7., 9., 12., 13., 15., 17., 22., 23. in 24. uri ter radijski dnevnik ob 19.30.

SOBOTA — 18. julija

7.15 Jutranja glasbena srečanja — 8.07 Sivičeve in Lipovškove pesmi — 8.25 Iz koncertov in simfonij — 9.00 Počitniško popotovanje od strani do strani — 9.15 Glasbena pravljica za otroke — 9.30 Zabavna glasba iz Sovjetske zveze — 10.15 Jugoslovanski pevci popevk — 10.35 Pesmi in plesi jugoslovanskih narodov — 11.10 Pozor, nimaš prednosti — 12.05 Zabavna glasba — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Lahek opoldanski glasbeni spored — 13.30 Priporočajo vam — 14.05 Prijetno zabavo — 14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — 15.15 Zabavna glasba — 15.40 Zbor Tine Rožanc — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Gremo v kino — 17.35 Vedri uvodni takti — 18.00 Aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Finale Mozartove Carobne piščali — 18.45 Novo v znanosti — 19.05 Glasbene razglednice — 20.00 Serenada za godala — 20.30 Sobotni večeri v naših krajih — 21.15 Plesna glasba — 22.10 Oddaja za naše izseljenke — 23.05 Nočni akordi

NEDELJA — 19. julija

6.00 Dobro jutro — 7.15 V nedeljo zjutraj vstala bom — 8.00 Mladinska radijska igra — 8.40 S festivalom otroške pesmi v Zagrebu — 9.05 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — I. — 10.40 Se pomnite tovariši — 10.50 Glasbena medigra — 11.00 Turistični napotki za inozemske turiste — 11.10 Vedri zvokj — 11.40 Nedeljska reportaža — 12.05 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo - II. — 13.30 Za našo vas — 14.00 Koncert pri vas doma — 14.15 Pastoral v glasbi — 15.05 Danes popoldne — 16.00 Humoreska tega tedna — 19.05 Glasbene razglednice — 20.00 Daphnis in Chloé — radijska priredba — 20.50 Športna poročila — 21.00 Glasba ne pozna meja iz Lugana — 23.05 Nočni komorni koncert

PONEDELJEK — 20. julija

7.15 Jutranja glasbena srečanja — 8.05 Domače polke in valčki — 8.30 Tako pojo in igrajo v Sofiji — 9.00 Za mlade radovedneže — 9.15 Slovenske ljudske pesmi za otroke — 9.30 Suita in divertimento — 10.15 Poje sopranistka Ondina Otta — 10.35 Naš podlistek — 10.55 Glasbena medigra — 11.00 Turistični napotki za tuje goste — 11.10 Pozor, nimaš prednosti — 12.05 Zabavna glasba — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Domači pele-mele — 13.30 Priporočajo

vam — 14.05 Glasbeni avtomat — 15.15 Zabavna glasba — 15.45 Igra Pihalni orkester LM — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Poletni sprehodi — 18.00 Aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Zvočni razgledji — 18.45 Na mednarodnih križpotjih — 19.05 Glasbene razglednice — 20.00 Revija slovenskih pevcev popevk — 20.30 Simfonični koncert Slovenske filharmonije — 22.10 S popevkami po svetu — 22.50 Literarni nokturmo — 23.05 Po svetu jazza

TOREK — 21. julija

7.15 Lahek koncertni spored — 8.05 Jugoslovanski pevci popevk — 8.35 Bračci veseli vsi — narodne pesmi — 9.00 Počitniško popotovanje od strani do strani — 9.15 Zvoki klavirja — 9.30 Četrte ure z ansambлом Jožeta Kampača — 9.45 Pozdrav iz Vojvodine — 10.15 Z domačih opernih odrov — 11.00 Turistični napotki za tuje goste — 11.10 Pozor, nimaš prednosti — 12.05 Zabavna glasba — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Mali koncert lahke glasbe — 13.30 Priporočajo vam — 14.05 Hajduški plesi — 14.20 Kolednica mladinskih brigad — 14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — 15.15 Zabavna glasba — 15.30 V tork nasvidenje — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Poletni sprehodi z zabavnimi orkestri — 18.00 Aktualnosti doma in v svetu — 18.15 Koncert po željah poslušalcev — 19.05 Glasbene razglednice — 20.00 Iz moje domovine — češka glasba — 20.20 Pot v zmago — 22.10 Plesna glasba — 23.05 Veliki leningrajski simfonični orkester

SREDA — 22. julija

6.00 Dobro jutro — 8.00 Mladinska radijska igra — 8.46 Naši mladinski zbori in solisti — 9.20 Zabavne melodije slovenskih skladateljev — 10.00 Sončne poljane — 11.00 Turistični napotki za tuje goste — 11.10 Dvojničkov Andrej govori — 11.30 Reportaža — 12.05 Za razvedrilo in oddih — 13.25 Slovenski pevci v slovenskih operah — 14.00 Glasbeni avtomat — 15.05 Praznično popoldne z domačimi napevi — 17.05 Popoldanski mozaik zabavnih melodij — 18.00 Radijska igra — 18.45 Komorna glasba — 19.05 Glasbene razglednice — 20.00 Plesna glasba — 22.50 Literarni nokturmo — 23.05 Melodije za lahko noč

ČETRTEK — 23. julija

7.15 Zvočni kaledoskop — 8.05 Poje Slovenski oktet — 8.25 Češkoslovaška zabavna

glasba — 9.00 Počitniško popotovanje od strani do strani — 9.15 Vesele počitnice — 9.30 Od baročnice do scherza — 10.15 Z opernimi pevci po svetu — 11.00 Turistični napotki za tuje goste — 11.10 Pozor, nimaš prednosti — 12.05 Zabavna glasba — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Z jugoslovanskimi pevci popevk — 13.30 Pripoveduje nam — 14.05 Dalmatinske narodne pesmi — 14.20 Listji iz albuma z zabavnimi melodijami — 14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — 15.15 Zabavna glasba — 15.40 Stari plesi — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Poletni sprehodi po glasbenih galerijah — 18.00 Aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Turistična oddaja — 19.05 Glasbene razglednice — 22.00 Četrtek večer domačih pesmi in napevov — 21.00 Večer umetniške besede — 21.40 Koncert orkestra Slovenske filharmonije — 22.10 Glasbena medigra — 22.15 Skupni program JRT — 23.05 Iz današnje poljske in romunske glasbe

PETEK — 24. julija

7.15 Od uverture do finala — 8.05 Majhni zabavni ansambli — 8.35 V zvokih po Jugoslaviji — 9.00 Pionirski tendik — 9.30 Slovenski pevci popevk — 10.15 Igra Pihalni orkester LM Morton Gould — 10.35 Naš podlistek — 10.55 Glasbena medigra — 11.00 Turistični napotki za tuje goste — 11.10 Pozor, nimaš prednosti — 12.05 Zabavna glasba — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Opoldanski domači pele-mele — 13.30 Priporočajo vam — 14.05 Glasbeni avtomat — 15.15 Zabavna glasba — 15.45 Poje mladinski pevski zbor romunske RTV — 16.00 Vsak dan za vas — 17.05 Poletni sprehodi s pevci zabavne glasbe — 18.00 Aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Promenadni koncert — 19.05 Glasbene razglednice — 20.00 Trideset minut v studiu 14 — 20.30 Poje zbor Branko Eršmanovič iz Beograda — 22.50 Arena za virtuoze — 21.15 Oddaja o morju in pomorščakih — 22.10 Plesna glasba — 22.50 Literarni nokturmo — 23.05 Poletne noči

K I N O

Kranj »CENTER«

18. julija ital. film ITALIJANKE IN LJUBEZEN ob 18. uri, ital. film POJTE Z NAMI ob 20. uri, premiera angl. filma TUDI TO JE LJUBEZEN ob 22. uri

19. julija ital. film POJTE Z NAMI ob 17. uri, ital. film UBIJALEC ob 19. uri, premiera ital. filma VSI ZALJUBLJENI ob 21. uri

Kranj »STORZIČ«

18. julija ital. film POJTE Z NAMI ob 16. uri, ital. film UBIJALEC ob 18. in 20. uri 19. julija ital. film POJTE Z NAMI ob 10. uri, angl. film GANGSTERJI ob 14. in 20. uri, ital. film UBIJALEC ob 16. uri, ital. film ITALIJANKE IN LJUBEZEN ob 18. uri

Strazišče »SVOBODA«

19. julija ital. film POJTE Z NAMI ob 18. uri, ital. film ITALIJANKE IN LJUBEZEN ob 20. uri

Cerkije »KRAVEČ«

18. julija amer. barv. film POSLEDNJI MRAK ob 20.30 19. julija amer. barv. film POSLEDNJI MRAK ob 17. in 20. uri

Jesenice »RADIO«

18. do 19. julija francoski barv. CS film LJUBIMCI IZ TERUELA 20. julija amer. barv. CS film TROJANSKA HELENA 21. do 22. julija bolgarski film TOBAK 23. do 24. julija ruski barv. film PLANET BURJA

Jesenice »PLAVZ«

18. do 19. julija bolgarski film TOBAK 20. do 21. julija francoski barv. CS film LJUBIMCI IZ TERUELA 23. do 24. julija francoski barv. film BALET PARIZA

Zirovnica

18. julija angl. nem. film MASCEVANJE VOJAKA POOLEYA 19. julija madž. barv. CS film ZLATI CLOVEK 22. julija franc. barv. film LJUBIMCI IZ TERUELA

Dovje

18. julija madž. barv. CS film ZLATI CLOVEK 19. julija angl. nem. film MASCEVANJE VOJAKA POOLEYA 23. julija franc. barv. CS film LJUBIMCI IZ TERUELA

Koroška Bela

18. julija franc. barv. film BALET PARIZA 19. julija ital. barv. CS film TROJANSKA VOJNA 20. julija bolgarski film TOBAK

Kranjska gora

18. julija ital. barv. CS film TROJANSKA HELENA 19. julija franc. barv. CS film BALET PARIZA 23. julija bolgarski film TOBAK

Podnart

18. julija amer. barv. CS film SEDMO SIMBADOVO POTOVANJE ob 20. uri 19. julija amer. barv. CS film SEDMO SIMBADOVO POTOVANJE ob 17. uri 23. julija jug. film DVE NOCI V ENEM DNEVU ob 20. uri

Duplica

18. julija amer. film PSIHOTO ob 20. uri 19. julija amer. film PSIHOTO ob 15., 17. in 19. uri 21. julija angl. film NIKDAR NE POPUSCAJ ob 20. uri 22. julija angl. film NIKDAR NE POPUSCAJ ob 18. uri

Radovljica

18. julija nem. jug. CS film VINNETOU ob 18. uri 18. julija franc. film HORACIJE 62 ob 20. uri 19. julija nem. jug. CS film VINNETOU ob 16. in 20. uri 19. julija franc. film HORACIJE 62 ob 18. uri 21. julija jug. film DVE NOCI V ENEM DNEVU ob 20. uri 22. julija jug. film DVE NOCI V ENEM DNEVU ob 18. in 20. uri 23. julija ital. barv. CS film KORZISKA BRATA ob 20. uri 24. julija ital. barv. CS film KORZISKA BRATA ob 18. uri 24. julija ital. špan. film POLKOVNIKOVE DOGODIVSCINE ob 20. uri

Slovarček krajevnih imen

(Nadaljevanje s 4. strani)

v Logeh. Kaj Gorenjci počenjamo z glasom l vemo, gre le še za -g- pred e. Če pa se spomnimo, da ima Marija lepe noge, Mojca pa lepe noje, nam je pa kar hitro jasna oblika v vojéh. Prav v kotu med Savo in cesto, prod pod cesto pred Posavcem je Vadiše, ljudje izgovarjajo uadiše, kjer so uadije, namreč ladje prepejljvale ljudi in živino. Tam je bil namreč brod.

Preimenovanje vasi in naselbin ni nič izrecno modernega. Vas Ljubno se je včasih imenovala Sv. Lovrenc v Leščevju. Po vsem videzu ljudem že v starih časih niso bila vedno vseč podobna imena. Zapadnemu robu nad vasjo pravijo Tabor, najbližjemu kmetu pa po domače Pri Tabrovcu. Se danes je opaziti tam nekakšne stopnice, terase ali ostanek šanc in kdo ve, če ni bilo tam že gradišče. Če je ljudi radovednost že kdaj pripravila k raziskovanju in kopanju, mi niso vedeli povedati. Tik za vasjo Ljubno na praproško stran je Selo, proti Brezjam so Vrtovi, jugozahodno ste Na lazih, južno so Klanci — sama neposredno razumljiva imena, ki ne zahtevajo nobenega pojasnila ne raziskovanja.

IVAN VODOPIVEC

Humoreska

Pride k psihiatru ženska in se potoži:

»Tovariš doktor, pomagajte! Ni mi več prenašati moža: domišlja si, da je dirkalni konj, rezgeta in hrza, cele popoldneve dirja po vrtu in trenira, zvečer pa zahteva oves in seno. Kaj mi je storiti, revič?«

»Le potolažite se!« dé zdravnik. »Poznamo take primere! Danes je ponedeljek in če mi jutri pripeljete svojega moža, vam zagotavljam, da bo do nedelje zdrav. No, ali še kaj ni v redu?«

ste, za primer, če bi po mozevi zmagi skušala utajiti izredni dohodek!«

...sekretar občinske zveze za telesno kulturo: »Upajmo, da ne bo zmagal! Drugače bomo imeli na našem mršavem proračunu spet en kvaliteten šport več.«

...prometni miličnik: »Če boste tovarišico slučajno srečali, jo opozorite, da veljajo novi predpisi o dostopu vprežne živine na gorenjsko magistralo!«

...učiteljica: »Zanimivo! Obvestite me, prosim, o izidu tekme! Moževa morebitna zmaga bi mi utegnila služiti za izreden vzgojni ukrep pri učencih, ki nočejo verjeti, da je z voljo in trdim delom mogoče vse doseči!«

...mesar: »Povejte njegovi ženi, da po zelo ugodni ceni odkupujemo stare in bolne konje — če si na dirkah slučajno zlo-mijo nogo.«

...upravnik delavske univerze: »Kar zmeniva se: jaz preskrbim dvorano in episkop, ti pa pripe-

Smisel za šalo

»Hm, veste, tovariš doktor,« se prične izvijati ženska, »ali ne bi raje tako naredili, da bi ga začeli zdraviti šele po nedelji? Veste, v nedeljo bodo konjske dirke, pa bi mogoče le zmagal!«

Tale nedolžni vic sem pravil tu in tam po Gorenjskem. Poslušalci z normalno dozo smisla za šalo so ga sicer različno sprejeli: ta se je krohotal, da so mu izpadli umetni zobje, oni se je smehljaj, ko da bi mu serviral jogurt z limonovim ekstratom; smejali pa so se vsi. Redki posamezniki, ki šo do kraja ohranili pogrebni izraz, vsekakor zaslužijo, da pridejo njihove izjave v tisk, kajti pokazali so prav poseben smisel za humor. Takole je šalo komentiral:

...uslužbenec davčne uprave: »Ali bi bili tako prijazni, da bi mi zaupali naslov te ženske? Ve-

lješ psihiatra, moža in ženo. Pa na posnetke z dirk nikar ne pozabi!«

...zdravnik splošne prakse: »Le kako neki je prišla do psihiatra? Jaz ji že nisem dal napotnice za specialista!«

...upravnik kmetijske zadruga: »Ali ga ni škoda za dirke? Nam pa tako manjka konj za oranje!«

...uslužbenec socialnega zavarovanja: »Tako j j bomo odvzeli pravico do otroških doklad! Če ima konja, mora imeti tudi nekaj zemlje!«

...predsednik hišnega sveta: »O groza, pa v našem bloku stanujeta! Le kakšen bo parket od njegovih kopit!«

...uslužbenka DOZ-a: »že tečem! Takoj ji bom vsilila zavarovalno polico za živino!«

...občinski funkcionar: »Ali mislite to šalo objaviti? Hm, ne vem, če se ne bo s tem delala politična škoda!«

VILKO NOVAK

Prvi domači handy talkie

V laboratorijih podjetja Iskre - Zavoda za avtomatizacijo, so skonstruirali in pripravili za serijsko proizvodnjo miniaturni, komaj 1 kg teški radijski sprejemnik in oddajnik, imenovan handy talkie.

Oddajni del aparature je sestavljen iz 7 tranzistorjev in 3 diod, sprejemni del pa iz 11 tranzistorjev in 6 diod. Pogovorna razdalja UKV dolžin je odvisna od razčlenjenosti terena, praktično pa aparat deluje v vidni razdalji vsaj 50 km. Po prvih poskusih pa so vzpostavili odlično zvezo med točkama, oddaljenjima med seboj celih 90 km.

Ravnanje z aparatom je docela preprosto, sprejem in oddajo preklapljamo z enostavnim pritiskom na gumb. Posebni mikrofonski opravlja hkrati tudi funkcijo zvočnika. Za pogon aparature služi UKP-5 miniaturni kadmij-nikljev ali živosrebrni akumulator. Z enkratnim polnjenjem lahko oskrbujemo neprekinjeno zvezo celih 12 ur, po izpraznjenju pa akumulator lahko zopet električno napolnimo.

Televizija

SOBOTA — 18. julija

Evrovizija — 16.55 Atletika
Italija: Francija — Intervizija — 17.00 Finale spartakijade — RTV Ljubljana — 19.15 Kaj bo prihodnji teden na sporedu — 19.30 Nenavadni konj Champion — RTV Beograd — 20.00 TV dnevnik — RTV Ljubljana — 20.30 Cikcak — RTV Beograd — 20.45 Pri sodniku za prekrške

RTV Ljubljana — 21.45 Dr. Kildare — 22.35 Poročila

NEDELJA — 19. julija

Intervizija — 9.00 Otroški plesni prizori — RTV Zagreb
10.30 Kmetijska oddaja — Intervizija — 17.00 Finale spartakijade — RTV Beograd — 20.00 TV dnevnik — RTV Ljubljana — 20.45 Serijski film — 21.15 Jazz na ekranu — 22.05 Poročila

PONEDELJEK — 20. julija

RTV Ljubljana — 19.15 TV obzornik — 19.30 Britanska enciklopedija — RTV Beograd — 20.00 TV dnevnik — 20.30 Tedenski športni pregled — RTV Ljubljana — 21.00 Celovečerni film — 22.30 Včeraj in danes — 22.45 Poročila

TOREK — 21. julija

Ni sporeda!

SREDA — 22. julija

RTV Ljubljana — 19.15 TV obzornik — RTV Zagreb — 19.50 Otroška oddaja — RTV Beograd — 20.00 TV dnevnik — RTV Zagreb — 20.45 Večer v Parizu — 21.45 Reportaža Vis — 22.15 Včeraj, danes, jutri

ČETRTEK — 23. julija

RTV Ljubljana — 19.15 TV obzornik — 19.30 S kamero

po svetu — RTV Beograd — 20.00 TV dnevnik — 20.30 Dve enodejanki — RTV Zagreb — 22.30 Včeraj, danes, jutri

PETEK — 24. julija

RTV Ljubljana — 19.15 TV obzornik — RTV Beograd — 19.30 Ura plavanja — 20.00 TV dnevnik — 20.30 Propagandna oddaja — 20.45 Kulturni pregled — 21.45 Včeraj, danes, jutri